

LASTENSUOJELUN TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ
PIENEN LAPSEN EDUN TOTEUTUMISESTA
AVOHUOLLON PERHETYÖSSÄ

Heidi Kurki

Opinnäytetyö, kevät 2011

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Diak Etelä, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

lastentarhanopettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kurki, Heidi. Lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä pienen lapsen edun toteutumisesta avohuollon perhetyössä. Helsinki, Kevät 2011, 69 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Helsinki. Sosiaalian koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta, miten 3–6-vuotiaan lapsen etu toteutuu avohuollon perhetyössä. Tavoitteena oli lisäksi selvittää, miten perhetyö tukee vanhemmuutta sekä tuoda esille perhetyön kehittämissaasteita lapsen edun näkökulmasta.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä erään kunnan lastensuojelun avohuollon perhetyön kanssa. Tutkimukseen osallistui kunnan neljä lapsiperhetyöntekijää ja lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä. Tutkimusaineisto kerättiin teema-haastatteluilla ja analysoitiin teemoittelemalla.

Tutkimuksessa ilmeni, että lapsen edun toteutuminen perhetyössä on haasteellista. Erityisen vaikeaa lapsen huomioiminen on tilanteissa, joissa perheen vanhemmat ovat tarvitsevia. Lisäksi ajan riittävyys koettiin haasteellisena. Tutkimuksessa ilmeni, että vanhemmuuden tukeminen on tärkeää myös lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Perhetyössä keskeisiä vanhemmuuden tukemisen menetelmiä ovat keskustelu sekä käsi kädessä arjessa ohjaaminen. Myös aikuisen voimaantumisen merkitys korostui tutkimuksessa. Perhetyön kehittämissaasteita ovat perhetyön eri muotojen kehittäminen. Tutkimuksen mukaan sekä ennaltaehkäisevää että intensiiviperhetyötä tarvitaan. Lisäksi vanhemmille taroitettua vertaisryhmä –ja päivätoimintaa tulisi kehittää.

Tuloksista ilmeni, että lapsen etu on tärkeä lastensuojelun avohuollon perhetyön lähtökohta. Lapsen etu ja sen huomioiminen koettiin pääosin haasteellisena, sillä asiakasperheiden vanhemmat ovat hyvin tarvitsevia. Ajan riittävyys ja ajan jakaminen vanhempien ja lapsen välillä koettiin vaikeana. Lapsen etu ja näkökulma pyritään kuitenkin pitämään mielessä perhetyön työskentelyn eri vaiheissa.

Asiasanat: laadullinen tutkimus, lapsen etu, lastensuojelu, perhetyö, vanhemmuuden tukeminen

ABSTRACT

Kurki, Heidi

Child's Best Interest in Child Protection from Employees' Perspective.

69 p., 2 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2011.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Degree: Bachelor of Social Services.

The main aim of the thesis was to find out how a 3–6-year old child's best interest was taken into account in child protection and family work from employees' perspective. In addition, another goal was to find out how family work supported parenthood. Furthermore, it was also examined how family work could be developed in the future.

The qualitative research method was used in the study. The study was conducted in co-operation with a municipality located in southern Finland. There were five participants interviewed for the study, four family workers and the head of child protection. The research material was based on two theme interviews in 2010. The data was analyzed by using theme methods.

The results showed that the children's best interest was considered important in child protection. However, the employees considered that paying attention to a child was challenging. For instance, it was difficult to pay attention to a child if the parents also needed a lot of help. The study also revealed that family workers should have more time for the family as a whole. The results showed that giving support to parents was important also from a child's perspective.

Despite of the fact that paying attention to a child was found challenging, children's best interest should be taken into account in every situation in child protection. Family work should be based more on children than parents. All in all, more resources should be given to child protection work and family work in order to help all family members.

Keywords: qualitative study, child's best interest, child protection, family work, parenthood

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 PERHE JA VANHEMMUUS.....	9
3 LASTENSUOJELU	11
3.1 Avohuollon tukitoimet	12
3.2 Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto	13
3.3 Sijaishuolto ja jälkihuolto	14
3.4 Lapsen etu lastensuojelussa	14
4 PERHETYÖ LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TUKITOIMENA	17
4.1 Perhetyön monet muodot	18
4.2 Perhetyön prosessi.....	19
4.3 Perhetyön menetelmiä.....	20
4.4 Lapsilähtöisyys perhetyössä.....	21
4.5 Lapsen paikka perhetyössä.....	22
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	25
5.2 Laadullinen tutkimus.....	26
5.3 Tutkimusympäristö ja tutkimuksen kohdejoukko	27
5.4 Tiedonkeruumenetelmänä haastattelu	27
5.4.1 Teemahaastattelu	28
5.4.2 Ryhmähaastattelu.....	29
5.5 Aineiston analysointi.....	30
6 LAPSEN ETU PERHETYÖSSÄ.....	32
6.1 Perhetyön aloittaminen.....	32
6.2 Perhetyön tavoitteet.....	33
6.3 Lapsen edun määrittelyn vaikeus	33
6.4 Lapsen kohtaaminen ja huomioiminen	34
6.4.1 Lähtökohtana lapsen tutustuminen	34
6.4.2 Yksilöllisen kohtaamisen tärkeys	35
6.4.3 Suunniteltuja tapaamisia lapsen kanssa	36

6.4.4 Vastassa tarvitseva vanhempi	36
6.5 Lapsen osallisuus.....	37
6.5.1 Ajan antaminen.....	37
6.5.2 Mitä lapselle kerrotaan, mitä ei	37
6.5.3 Kokonaisvaltainen kuva perheen tilanteesta.....	38
6.6 Lapsen kanssa työskentely	39
6.6.1 Monenlaista tekemistä lapsen kanssa	39
6.6.2 Luovuutta ja rohkeutta kokeilla	39
7 VANHEMMUUDEN TUKEMINEN.....	41
7.1 Vanhemmuuden haasteet nykypäivänä.....	41
7.2 Tarpeet ja edut ristiriidassa	41
7.3 Perheen kanssa työskentelyn lähtökohdat	43
7.4 Käsi kädessä neuvomista ja tukemista.....	44
7.5 Sanoittaminen puolin ja toisin.....	44
7.6 Aikuisen voimaantumisen tärkeys	45
8 PERHETYÖN KEHITTÄMISHAASTEET	46
8.1 Ajan riittävyys ja ajan jakaminen	46
8.2 Perusperhetyön tueksi ryhmätoimintaa	46
8.2.1 Vertaistukea vanhemmille.....	46
8.2.2 Rauhallinen tila keskustasta	47
8.3 Perhetyön muotojen kehittäminen	48
8.3.1 Oman tiimin kehittäminen	48
8.3.2 Panostamista ennaltaehkäisevään työhön.....	48
8.3.3 Intensiiviperhetyötäkin tarvitaan.....	49
8.4 Työntekijöiden työssä jaksaminen.....	49
8.5 Perhetyön tuloksien mittaaminen	51
9 TULOSTEN TARKASTELUA.....	52
10 POHDINTA	57
10.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	57
10.2 Oman kasvun ja kehittymisen pohdinta.....	61
LÄHTEET.....	63

LIITTEET

LIITE 1: Teemahaastattelurunko

LIITE 2: Saatekirje

1 JOHDANTO

Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät ovat kasvaneet merkittävästi viime vuosikymmenien aikana. Vuonna 2008 lastensuojelun asiakkaana ja avohuollon tukitoimien kohteena oli yhteensä 67 000 lasta ja nuorta. Avohuollon asiakasmäärä kasvoi vuodesta 2007 lähes kahdeksan prosenttia. Myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on ollut nousussa. Vuonna 2008 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli 16 000. Edellisvuoteen nähden kasvua tapahtui noin kolme prosenttia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009, 1–2.)

Suomessa lastensuojelutyön yksi keskeisimmistä periaatteista ja sitä ohjaavista arvoista on lapsen etu. Lapsen etu on käsitteenä vaikeasti määriteltävissä ja sen toteutumista on hankala arvioida. Lapsen etu ja sen huomioiminen lastensuojelussa on noussut viime vuosina julkiseen keskusteluun. Vuonna 2008 voimaan astunut uusi lastensuojelulaki korostaa lapsen etua sekä lapsen osallisuutta. Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lastensuojelussa on toimittava aina mahdollisimman hellävaraisesti ja ensisijaisesti pyrittävä käyttämään avohuollon tukitoimia, ellei lapsen etu vaadi muunlaisia toimenpiteitä. (Lastensuojelulaki 2007/417, 4§.)

Perhetyö on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimista. Perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista perheen tukemista perheen omassa asuinympäristössä. Perhetyötä on kritisoitu muun muassa siitä, pystyykö se auttamaan perheen vanhempien lisäksi myös lapsia. Avohuollon perhetyöstä on tehty muutamia aiempia tutkimuksia. Johanna Hurtig (2003) on tutkinut väitöskirjassaan *Lasta suojelemassa - Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä* lapsen asemaa perhetyössä. Hurtigin tutkimustehtävänä oli selvittää, miten ja millaisena lapsen paikka lastensuojelun perhetyössä rakentuu, millaisiin ulottuvuuksiin lapsen paikan rakentuminen kiinnittyy ja miten las

ten paikan rakentumista voidaan selittää ja ymmärtää. Lapsen asemaa perhetyössä on tutkinut myös Hanna Kiuru (2010). Kiurun väitöskirjassa *Lapsen etu on se, mikä meitä ohjaa - Lapsilähtöinen työskentely perhekeskeisessä lastensuojelun perhetyössä* päätutkimuskysymyksenä on ollut, kuinka lapsi näkyy työskentelyssä ja perhetyön prosessin eri vaiheissa. Lisäksi Kiurun tutkimuksessa on selvitetty keinoja, joilla varmistetaan lapsen edun huomioiminen, lapsen kuuleminen ja näkyminen työskentelyssä. (Hurtig 2003, 41–42; Kiuru 2010, 57.) Kummassakin tutkimuksessa korostui lapsen huomioimisen haasteellisuus. Lastensuojelun avohuollon perhetyöstä on tehty lisäksi muutamia opinnäytetöitä. Esimerkiksi Nana Siltanen (2009) on tehnyt opinnäytetyönsä lapsen huomioimisesta lastensuojelun perhetyössä. Milla Alenius ja Anna Erkkilä (2010) ovat tehneet opinnäytetyön lastensuojelun perhetyöstä lapsen kokemana.

Opinnäytetyöni oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka päätavoitteena oli selvittää, miten 3–6-vuotiaan lapsen etu toteutuu lastensuojelun avohuollon perhetyössä. Tavoitteenani oli myös selvittää, miten perhetyö tukee vanhemmuutta sekä nostaa esille keskeisiä perhetyön kehittämishaasteita lapsen edun näkökulmasta. Tutkimuksen kohdejoukkona oli neljä lapsiperhetyöntekijää ja lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä eräässä kunnassa. Tutkimuksessa keskityin varhaiskasvatusikäisiin eli 3–6-vuotiaisiin lapsiin, sillä tavoittelen sosionomi (amk)-tutkinnon lisäksi lastentarhanopettajan virkakelpoisuutta.

Ajatus opinnäytetyöstä syntyi kiinnostuksestani lastensuojeluun ja perhetyöhön. Varsinaisen idean sain syksyn 2009 työharjoittelusta, jonka suoritin lastensuojelun sijaishuollossa. Harjoittelun aikana heräsi kysymys lapsen edusta ja sen huomioimisesta lastensuojelussa. Opinnäytetyöni lopulliseksi aiheeksi muokautui pienen lapsen edun toteutuminen lastensuojelun avohuollon perhetyössä. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää perhetyön kehittämisessä, yhtenä opinnäytetyön tärkeänä tavoitteena on tuottaa tietoa tutkimukseen osallistuvan kunnan lastensuojelun ammattilaisille.

2 PERHE JA VANHEMMUUS

Perheiden määrä Suomessa on yhä nousussa. Vuonna 2009 Suomessa oli 1 450 000 perhettä. Perheiden määrä on kasvanut edellisestä vuodesta yli 6000 perheellä. Perheitä, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia, kutsutaan lapsiperheiksi. Suomessa vuonna 2009 oli 584 000 lapsiperhettä. Aviopariperhe on yhä yleisin lapsiperhemuoto. Aviopariperheitä kaikista perheistä on noin 60 prosenttia. Lapsiperheiden määrä on puolestaan vähentynyt edellisvuoteen nähden, mutta lapsiperheiden osuus koko väestöstä on yhä 40 %. Vuoden 2009 lopussa uusioperheitä oli 54 000. Uusioperheiden määrä on vähentynyt edellisvuodesta vain 90 perheellä. Noin puolet uusioperheen vanhemmista oli avioliitossa ja puolet avoliitossa. (Suomen virallinen tilasto 2010.) Perinteinen mielikuva perheestä on, että se muodostuu yhdestä tai useammasta vanhemmasta ja lapsesta, joita sitoo vahva tunneside. Nykypäivänä lapsella saattaa olla edellä kuvatun ydinperheen sijasta useampia vanhempia sekä uusia sisarusia. Perheiden monimuotoisuus näkyy tänä päivänä muun muassa sateenkaariperheissä sekä monikulttuuristaustaisissa perheissä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 12–13.)

Kehittyäkseen normaalisti lapsi tarvitsee ennakoitavan ja vastavuoroisen kasvuympäristön. Lapsen kehityksen ja kasvun lähtökohtia ovat turvallisuus ja luottamus. (Helminen 2006, 15.) Vanhemmat ovat aiempaa tietoisempia kasvatustehtävästään, mutta sitä vaikeuttavat monet eri tekijät. Vanhemmat elävät monenlaisten ristikkäisten odotusten ympäröimänä ja ohjeet hyvään vanhemmuuteen ovat usein ristiriitaisia. Sanotaan, että lapsilähtöinen kasvatusta edistää lapsen kasvamista yhteiskuntaan sopeutuvaksi. Lapsilähtöisen kasvatuksen lähtökohtana on vanhempien hyvä keskinäinen suhde ja molempien vanhempien hyvä suhde lapseen. Lapsen tulee saada emotionaalista tukea, mutta myös rajojen asettaminen ja niiden valvominen ovat tärkeää kasvatustehtävän kannalta. (Rönkä & Kinnunen 2002, 4; Pulkkinen 2002, 14.)

Viime vuosien aikana on kiinnitetty huomiota erityisesti lasten hoidon ja kasvatuksen laiminlyöntiin sekä vanhempien neuvottomuuteen. Nykyisin lapsiperheet

elävät mitä moninaisimmissa perheen, työn ja vapaa-ajan yhteensovittamisen käytännöissä. Kiire työelämässä on lisääntynyt ja vanhempien työstressi voi osoittautua riskitekijäksi lapsen elämässä. (Bardy 2001, 13–14; Helminen 2006, 15–18.) Eräässä kouluikäisten perheiden arkea koskevassa tutkimuksessa selvisi, että haastavimpia hetkiä arjessa olivat vanhempien mielestä paluu töistä kotiin, jatkuva kiire, työaikojen ja perheenjäsenten omien aikataulujen huono yhteensopivuus ja vanhempien väsymys. Helminen mukaan juuri lapsiperheet ovat suuren huolen kohteena. Huolta kannetaan muun muassa vanhemmuuden katoamisesta, vanhempien uusavuttomuudesta, väsymisestä, jatkuvasta kiireestä sekä lapsen kasvun rajojen asettamisen vaikeuksista. Lisäksi on noussut huoli perheiden, lasten ja nuorten ongelmista, jotka ilmenevät pahana olona ja perheiden huono-osaisuuden lisääntymisenä. (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 15; Helminen 2006, 31.)

1990-vuoden lama toi mukanaan useita haasteita erityisesti lapsiperheille. Perheen taloudelliset ongelmat ja niihin kytkeytyvät muut hankaluudet jättävät jälkensä myös lapseen ja nuoriin. Lapsiperheiden asumiskulut ovat kallistuneet huomattavasti ja työttömyys sekä yleinen työmarkkina-asema ovat heikentyneet. Vanhempien työttömyys ja perheen taloudelliset vaikeudet heijastuvat lapseen ja nuoriin muun muassa kotona huonona ilmapiirinä. Vaikeissa tilanteissa vanhempien jaksaminen ja mielialat joutuvat koetukselle, mikä saattaa ilmetä lapsissa esimerkiksi masennuksena, heikkona koulusuoriutumisenä tai päihteiden käyttönä. (Bardy 2001, 33, 37; Helminen 2006, 21, 25.)

Perheiden haasteelliset elämäntilanteet heijastuvat niin vanhemmuuteen, kodin ilmapiiriin sekä myös vanhempien omiin voimavaroihin. Suomessa laaja ja monitahoinen sosiaali- ja terveysalan palveluverkosto pyrkii tukemaan lapsiperheitä arjessa selviytymisessä. Lapsiperheiden sekä lasten ja nuorten palveluita ovat muun muassa päivähoito, lastensuojelu, koulujen oppilashuolto sekä nuorisotyö. Myös erilaisilla hankkeilla pyritään ehkäisemään lasten ja nuorten syrjäytymistä. Riittävät peruspalvelut tukevat sekä perheiden että lasten ja nuorten terveyttä. (Helminen 2006, 28–29.)

3 LASTENSUOJELU

Lastensuojelun avohuollon sekä sijaishuollon asiakasmäärät ovat kasvaneet viime vuosikymmeninä merkittävästi. Aivan viime vuosina asiakasmäärät lastensuojelussa ovat kasvaneet erityisen nopeasti. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan vuonna 2008 lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana ja avohuollon tukitoimien kohteena oli yhteensä 67 000 lasta ja nuorta. Avohuollon asiakasmäärä kasvoi vuodesta 2007 lähes 8 %. Vuonna 2008 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli 16 000, joka on noin 3 % enemmän kuin edellisvuonna. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2010, 55; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2009, 1–2.)

Lastensuojelulaki velvoittaa viranomaisia tukemaan vanhempia kasvatustehtävässä ja tarjoamaan tarvittavaa apua riittävän varhain sekä ohjaamaan lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojeluun. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus tasapainoiseen ja turvalliseen elinympäristöön sekä kasvuun ja kehitykseen. Lastensuojelun keskeisenä periaatteena on lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen turvaaminen. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa sekä lastensuojelua toteutettaessa on huomioitava ensisijaisesti lapsen etu. (Heino 2008, 14; Lastensuojelulaki 2007/417, 1, 4 §.) Lastensuojelulain tarkoituksena on puuttua perheen tilanteeseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jolloin perhettä voitaisiin tukea ja ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä. Lastensuojelussa on keskiössä aina perhe, jossa erityisen huomion kohteena on lapsi tai nuori. Tavallisesti lastensuojelun tarve on lähtöisin lapsesta heränneestä huolesta. Lastensuojelu lähtee aina lapsen suojelun tarpeesta ja tähtää sekä lapsen että koko perheen kuntouttamiseen ja integrointiin muiden joukkoon. (Räty 2004, 85; Mikkola 2004, 77.)

Lastensuojelulain mukaan vanhemmilla tai lapsen muilla huoltajilla on aina ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja tasapainoisesta kehityksestä. Viranomaisten on tuettava ja autettava vanhempia tai huoltajia kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe lastensuojeluun, mikäli siihen on tarvetta. (Lastensuojelulaki 2007/417, 1-2§.)

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on lastensuojelutarpeen selvityksen tekeminen, asiakassuunnitelman laatiminen sekä avohuollon tukitoimet. Lisäksi lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto ovat osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Ehkäisevällä lastensuojelulla puolestaan edistetään ja turvataan lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Ehkäisevällä lastensuojelulla pyritään myös tukemaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan muun muassa neuvoloissa, päivähoitossa sekä opetuksessa ja nuorisotyössä silloin, kun lapsi, nuori tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki 2007/417, 3§; Heino 2008, 15.)

Lastensuojelulaki määrää, että kunnan on järjestettävä sekä ehkäisevä lastensuojelu että lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu sisällöltään ja laajuudeltaan kunnan tarvetta vastaavaksi. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on järjestettävä tarvittaessa niinä vuorokaudenaikoina, joina sitä tarvitaan. Lapsi ja perhekohtainen lastensuojelu alkaa, kun kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijä käynnistää lastensuojelun tarpeen selvityksen. Asiakkuuden alkaessa lapselle nimetään asiakasprosessista vastaava lastensuojelun sosiaalityöntekijä. (Lastensuojelulaki 2007/417, 11§; Heino 2008, 15.)

3.1 Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelun avohuollon tukitoimiin on lain mukaan ryhdyttävä viipymättä, mikäli kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimia ovat tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen taloudellinen ja muunlainen tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä. Tukitoimia ovat myös lapselle määrättävä tukihenkilö tai -perhe, lapsen hoito- ja -terapiapalvelut, perhetyö, koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon, vertaisryhmätoiminta, loma- ja virkistystoiminta sekä muita lasta ja perhettä tukevia

palveluja ja tukitoimia. Lapsi voidaan myös sijoittaa avohuollon tukitoimena. (Lastensuojelulaki 2007/417, 34–37§.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia ja niillä pyritään ennalta ehkäisemään ongelmien syntyä ja niiden kasaantumista. Avohuollon tukitoimilla pyritään tukemaan lasta ja perhettä omassa elinympäristössään. Avohuoltoa toteutetaan muun muassa ohjauksena, neuvonnalla, osallistumalla lapsen ja perheen elämään, järjestämällä perheelle tukihenkilö tai tukemalla taloudellisesti. (Bardy 2001, 90; Mikkola 2004, 77.)

3.2 Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto

Lapsi voidaan myös sijoittaa kiireellisesti, mikäli lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Ennen kiireellistä sijoitusta on selvitettävä lapsen tai nuoren ja myös vanhempien mielipide ja käsitys asiasta. Selvittäminen voidaan kuitenkin jättää tekemättä, mikäli selvittämisestä aiheutuva viivästyminen aiheuttaa haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle. Kiireellinen sijoitus lakkaa, kun peruste siihen ryhtymiselle on lakannut tai rauennut. (Lastensuojelulaki 2007/417, 38–39§.)

Lastensuojelulain mukaan lapsi tai nuori on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä tälle sijaishuolto, mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai lapsen kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Lapsi on otettava huostaan myös, mikäli lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia tai riittämättömiä ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 2007/417, 40§.)

3.3 Sijaishuolto ja jälkihuolto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää esimerkiksi perhehoitona, perhekodeissa, laitoshuoltona tai muulla tavalla, mikäli se vastaa lapsen tarpeita. Sijaishuoltopaikan valinnassa on kiinnitettävä huomiota erityisesti lapsen tarpeisiin sekä läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lapsi voidaan kuitenkin sijoittaa väliaikaisesti enintään kuudeksi kuukaudeksi. (Lastensuojelulaki 2007/417, 49–50§.)

Lain mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto, kun sijaishuolto päättyy. Jälkihuoltoa edeltää huostaanoton lakkaaminen, paluu takaisin perheeseen tai siirtyminen itsenäiseen asumiseen. Jälkihuollossa pyritään tukemaan lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on. (Lastensuojelulaki 2007/417, 75–76§; Mikkola 2009, 77.)

3.4 Lapsen etu lastensuojelussa

Lastensuojelussa lapsen etu ja sen turvaaminen sosiaalityössä on vinyt paljon aikaa. Suomessa lastensuojelutyön viitekehys muuttui lapsikeskeiseksi vuosien 1983–1984 lastensuojelu- ja lastenhuoltolain myötä. Näissä laeissa lapsi nähtiin jo selkänä omana subjektinaan, jolla on tiettyjä yksilöllisiä oikeuksia. Vuoden 1983 Lastensuojelulain uudistuksen myötä lakiin kirjattiin lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä oikeus erityiseen suojeluun. Lapsen etua on arvioitava lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. On myös tärkeää ennakoida lastensuojelun toimenpiteiden vaikutukset lapsen tulevaisuuteen lapsen edun näkökulmasta. (Sinko 2001, 129; Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2001, 64; Araneva 2001a, 108.)

Lastensuojelutyö lähtee aina liikkeelle lapsen suojelun tarpeista ja tähtää sekä lapsen että koko perheen kuntouttamiseen ja integrointiin muiden joukkoon. On

selvää, että vanhemmuuden tukeminen on merkittävä osa lastensuojelutyötä. Lastensuojelun tavoitteena on aina lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen omassa kodissaan. Mikäli se ei ole mahdollista, pyritään takaamaan lapselle mahdollisimman hyvä hoito kodin ulkopuolelta. (Mikkola 2004, 77; Kettunen ym. 2001, 64.)

Vuonna 2008 voimaan astunut uusi lastensuojelulaki korostaa lapsen etua ja lapsen osallisuutta. Lapsi on osallinen asiassaan siten, että hän on itse mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Osallisuuteen luetaan kuuluvaksi lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, lapsen puhevallan käyttö, edunvalvojan määrääminen sekä lapsen edun valvonta. Lain mukaan lapsi on lastensuojelussa aina asianosainen häntä koskevassa lastensuojeluasiassa. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen näkökulma ja mielipide on otettava huomioon lasta koskevassa päätöksenteossa. (Reijonen 2009; Lastensuojelulaki 2007/417, 20–24§.)

Salon mukaan lapsiin on alettu viimeisten vuosikymmenten aikana suhtautua aktiivisina toimijoina, oman elämänsä ja maailmansa rakentajina. Lasten yhteiskunnallista hahmottamista ilmiönä on vaikea irrottaa institutionaalisista yhteyksistään, kuten perheestä. Koska lapsiin ei ole totuttu suhtautumaan aktiivisina toimijoina, vaikuttajina tai osallistujina, heidän äänensä kantaa usein hyvin huonosti. Tavallisesti ihmiset motivoituvat osallistumaan, jos he kokevat aidosti voitavansa vaikuttaa. Lasten osallisuutta voidaan perustella esimerkiksi siten, että lasten oikeudet osallisuuteen on lasten oikeuksien sopimuksin turvattu ja vahvistettu. Näin ollen lasten oikeudet osallistumiseen tulisi ottaa vakavasti. Lapsia ei tulisi nähdä ainoastaan tulevaisuuden kansalaisina, vaan he elävät täällä ja nyt. Lapsilla on kokemuksia ja näkemyksiä ja siksi lapsia onkin pidettävänä vakavasti otettavina toimijoina. (Salo 2010, 420–422.)

Lapsen etu on myös yksi Lapsen oikeuksien yleissopimuksen pääperiaatteista. Lapsen oikeuksien yleissopimus korostaa lapsen edun merkitystä kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa sekä toimenpiteissä. Lasten oikeuksien sopimuksen kolmannessa artiklassa sanotaan, että lapsen etu on ensisijaisesti otettava huomioon kaikissa julkisten tai yksityisten sosiaalihuollon toimissa, jotka

koskevat lapsia. Lisäksi 12:sta artiklassa sanotaan, että lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon päätöksenteossa aina lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti. Lisäksi lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuuluksi häntä koskevissa hallinnollisissa asioissa. (Araneva 2001b, 101–102; Yleissopimus lapsen oikeuksista i.a.)

4 PERHETYÖ LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TUKITOIMENA

Perhetyö on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimista. Perhetyön aloittaminen edellyttää, että perheestä tai lapsesta on noussut huolta, joka on johtanut lastensuojelunilmoituksen tekemiseen ja lastensuojelutarpeen selvitykseen. Kurosen ja Lahtisen mukaan perhetyö on yleistynyt Suomessa erityisesti viimeisten vuosikymmenien aikana. Perhetyöhön sisältyy monenlaista toimintaa, kuten esimerkiksi perhekahvilatoimintaa tai erilaisia tukiryhmiä. Toisaalta perhetyö voi olla ammattilaisapua perheiden kotona. Perhetyötä tarjotaan usein perheille, joissa vanhemmilla on haasteita vanhemmuudessa tai päihde- ja mielenterveysongelmia. (Kuronen & Lahtinen 2010, 65, 74.)

Perhetyö on ammatillista, tavoitteellista työskentelyä perheen tukemiseksi sen eri elämäntilanteissa. Perhetyössä korostuu työn moninaisuus, sillä se muotoutuu sen mukaan missä, millaisessa tilanteessa ja mihin tavoitteisiin pyrkien sitä tehdään. Perhetyö on sekä lähestymistapa että työmenetelmä. Lastensuojelun avohuollon perhetyön tavoitteena on perheen tilanteen kartoitus ja arviointi sekä työskentely yhdessä perheen kanssa asetettujen tavoitteiden mukaisesti. (Järvinen ym. 2007, 10–11, 43.)

Perhetyö vastaa kahteen lastensuojelun tehtävään: lapsen edun turvaamiseen sekä perheiden tukemiseen. Lapsen edun turvaaminen perhetyössä ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen asia. Perhetyö kohdistetaan koko perheeseen ja keskeiseksi kysymykseksi nousee, miten työskentely kohdistuu lapseen. Lapsen edun turvaaminen tulisi kuitenkin olla kaikkea lastensuojelutyötä ohjaava perustehtävä. (Kuronen & Lahtinen 2010, 75; Reijonen 2005, 10.)

Perhetyö on muutokseen tähtäävää, lasten ja perheiden hyvinvointia lisäävää ja ennen kaikkea tavoitteellista työskentelyä. Perhetyön taustalla on usein huoli perheestä tai lapsesta. Työskentelyn keskiössä on aina perhe. Perhetyössä korostuu perheiden kokonaisvaltainen tukeminen heidän omassa lähiympäristössään sekä myötäeläminen heidän arjessaan. (Nätkin & Vuori 2007, 18; Reijonen 2005, 7-11; Saarnio 2004, 240.)

Perhetyö on työmuotona vielä hyvin uusi eikä sille ole asetettu täsmällisiä työnkuvauksia tai tehtävänmäärittäjiä. Perhetyön työkäytännöt ovat syntyneetkin pitkälti niihin tarpeisiin, joihin kuntien tai järjestöjen lastensuojelutyössä on ollut tarvetta. Lastensuojelun perhetyö on jatkuvasti muuttuvaa ja kehittyvää. Reijosen mukaan perhetyön kehittämistarpeet kohdistuvat työntekijän ammatilliseen kasvuun sekä erilaisten työmenetelmien ja asiakastyöprosessien parempaan hallintaan. Perhetyön kehittämiskohteita ovat uudet työmenetelmät, kehittämissankkeet, moniammatillinen yhteistyö sekä työntekijöiden koulutus. (Reijonen 2005, 7, 14.)

4.1 Perhetyön monet muodot

Tarja Heino, Kristiina Berg ja Johanna Hurtig kokosivat vuonna 2000 kattavan selvityksen perhetyöstä ja sen eri muodoista. *Perhetyön ilo ja hämmennys* -selvityksessä jäsenettiin perhetyön eri työmuotoja ja jäsenettiin perhetyöstä saatuja kokemuksia. Selvityksestä ilmeni, että perhetyötä käytetään monin eri tavoin ja eri tilanteissa. Perhetyön käytännöt ovat kirjavia ja perhetyön käsitteitä lukematon määrä. On esimerkiksi avoimuollollista perhetyötä, ohjattua perhetyötä, toiminnallista avotyötä, tehostettua perhetyötä ja perheen yhdistettyä hoitoa. Heinin, Bergin ja Hurtigin selvityksen mukaan perhetyön käsitteellisen kirjon lisäksi työmuotojen resursointi ja organisointi vaihtelevat. Perhetyö nähtiin monella tapaa välimaaston työnä, sillä perhetyötä tehdään myös erilaisten toimintamuotojen välillä. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 8–10, 184, 202.)

Rönkön ja Rytkösen mukaan ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on pitää yllä ja lisätä ihmisten hyvinvointia ja pienentää perheisiin kohdistuvia riskejä. Ehkäisevä työ voi olla neuvontaa ja opastusta perheen kanssa. Oleellista on perheen ongelmien tunnistaminen ja niiden esiin nostaminen perheen kanssa. Ennaltaehkäisevässä perhetyössä on tuettava perhettä ilmenneiden riskien selvittämisessä ja luodaan toimintatapoja, joilla voidaan lisätä perheiden omaa toimintavalmiutta. Lisäksi pyritään ehkäisemään jo olemassa olevia haittoja ja ongelmia aiheuttamasta lisää uudenlaisia ongelmia. Kun perheenjäsenten toimintakyky on vakavan kriisin, kuten sairauden, kuolemantapauksen tai onnet-

tomuuden takia heikentynyt, voidaan perheelle järjestää yksilöllistä perhetukea, jota kutsutaan kriisiperhetyöksi. Korjaavaa perhetyötä tehdään perheissä, joissa ongelmat liittyvät esimerkiksi perheen elämäntapaan tai vanhempien kykyyn huolehtia lapsista ja heidän turvallisuudestaan. Perheestä tai lapsesta noussut huoli edellyttää viranomaisten puuttumista tilanteeseen. Usein korjaavaa perhetyötä tehdäänkin lastensuojelussa. Korjaava perhetyö voi olla perheen tilanteen ja tuen tarpeen selvittämistä sekä lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Korjaavaa perhetyötä toteutetaan avohuollon tukitoimilla sekä jälkihuollolla. (Rönkkö & Rytönen 2010, 32–34.)

4.2 Perhetyön prosessi

Perhetyö perustuu perheen yksilöllisen tilanteen arviointiin sekä tavoitteiden määrittämiseen sekä niiden saavuttamisessa käytettäviin menetelmien valitsemiseen. Perhetyön prosessi koostuu kolmesta vaiheesta: aloituksesta, toteutuksesta sekä työskentelyn päättämisestä. Perhetyön alkuvaiheessa pyritään selvittämään perheen tilanne mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Alkuvaiheessa on tärkeää kerätä tietoa perheen ongelmista, tarpeista, perheen voimavaroista ja perheen sisäisistä rakenteista. (Järvinen ym. 2007, 74; Reijonen 2005, 11.)

Perhetyötä aloittaessa laaditaan perhetyön suunnitelma, johon kirjataan perhetyön tavoitteet, sisältö, menetelmät, vastuut sekä arviointi. Perhetyön tavoitteet asetetaan yhdessä perheen kanssa heti perhetyötä käynnistettäessä. Tavoitteet ovat jokaisen perheen kanssa erilaisia, mutta ne tähtäävät perheen itsenäiseen selviytymiseen. Tyypillisiä perhetyön tavoitteita ovat muun muassa vanhemmuuden tukeminen, perheen sisäisen vuorovaikutuksen vahvistaminen ja nuoren itsenäistymisen tukeminen. (Järvinen ym. 2007, 78; Reijonen 2005, 11.)

Perhetyössä perheen ja perhetyöntekijän työskentely tapahtuu pitkälti suunnitelman mukaan, etukäteen sovittuina tavoitteellisina kotikäynteinä, perhetapaamisina sekä keskusteluina. Työskentelyn edetessä molemminpuolinen tutustuminen ja yhteisen kielen löytäminen helpottavat asioiden hoitamista. Työskente-

lyn kannalta on tärkeää, että perheen sekä perhetyöntekijän välille syntyy luottamussuhde. Perhetyöhön kuuluu jatkuva arviointi, joka toteutuu erikseen sovitulla tapaamisilla. Arviointitapaamisilla perhe arvioi omaa selviytymistään sekä voimavaroja. Tapaamisilla arvioidaan onko saavutettu jokin tavoite, ja mikäli on, voidaan siirtyä uuden tavoitteeseen asettamiseen tai päättää perhetyö. (Järvinen ym. 2007, 79–80.)

Perhetyön päättäminen voi tapahtua suunnitelman mukaisesti, kun tavoitteet on saavutettu. Tapaamisia vähennetään loppua kohden ja perhetyön päättymisestä keskustellaan sekä vanhempien että lasten kanssa. Perhetyö voidaan päättää joko vanhempien tai perhetyöntekijän ehdotuksesta, mutta lopullisesta päätöksestä on aina tärkeä keskustella yhdessä. Joskus voi olla niin, että perhetyö ei ole vastannut perheen tarpeisiin ja perhetyö päätetään. Tällöin on huolehdittava, että perhe saa tarvitsemansa apua muualta. Perhetyön päätyttyä perheeltä pyydetään palaute, joka on keskeinen sekä perheen kuulemisen että perhetyön kehittämisen kannalta. (Järvinen ym. 2007, 81–82.)

4.3 Perhetyön menetelmiä

Perhetyössä on keskeistä perheen omien voimavarojen löytäminen ja niiden vahvistaminen. Voimavaraistavalla työotteella pyritään keskittymään asiakkaan oman toiminnan ja ajattelun myönteisiin sekä kantavia asioita. Sen avulla pyritään luomaan rakentavaa yhteistyösuhdetta yhdessä asiakkaan kanssa. Lastensuojelun perhetyössä perheiden tilanteet saattavat olla hyvin haasteellisia, mutta näidenkin perheiden elämään kuuluu hyvinvoinnin ja turvallisuuden hetkiä. Ellei näitä hyviä asioita nosteta työskentelyssä esille, ne jäävät helposti ongelmien varjoon. Rönkön ja Rytkösen mukaan voimavaroja voivat olla taidot, henkinen energia, ihmissuhteet ja kyky näyttää tunteita. Myös positiivinen asenne voi olla tärkeä ihmisen voimavara. Voimavarat liittyvät ihmisen subjektiiviseen kokemukseen, joten niitä on vaikea tuottaa tai saada ulkopuolelta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 189–193.)

Perhetyössä joudutaan usein tekemään työtä perheiden voimaannuttamiseksi. Perheillä voi olla hyvin kielteinen näkemys tulevaisuudesta. He ovat ehkä yrittäneet hakea apua ja muuttaneet toimintaansa, mutta ovat epäonnistuneet. Mikäli perhetyöntekijä lähestyy perhettä voimavaraistavasti ja arvostavasti, se saa myös perheenjäsenet katsomaan toisiaan arvostavin silmin. Usein myös yhden perheenjäsenen voimaantumisen johtaa voimaantumisen kokemuksiin myös perheenä. (Rönkkä & Rytönen 2010, 194–195; Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen. 2010, 26.)

Kuten yleisesti sosiaaalialalla, myös lastensuojelun perhetyössä tarvitaan moniammatillista yhteistyötä. Moniammatillisuuden tarve korostuu erityisesti perhetyössä, sillä tarvitsevia on aina monta. Eri ammattitaustoista tulevat työntekijät tarkastelevat sekä näkevät perheessä eri asioita, sillä jokaisella työntekijällä on oman koulutuksen, ammattitaustan ja kokemuksen tuoma osaaminen. (Vilén ym. 2010, 208.) Asiakasperheillä saattaa olla lisäksi useita eri ongelmia, joihin he joutuvat käyttämään useiden eri viranomaistahojen apua ongelmiansa ratkomiseen. Keskeisestä on, että asiakas tietää, ketkä ovat hänen asiansa kanssa työskenteleviä tahoja ja mitä tukea hän voi heiltä odottaa. (Järvinen ym. 2007, 194.)

Perheen kotikäynnillä voi käsitellä samoja teemoja ja käyttää samoja menetelmiä kuin muuallakin perheen kanssa työskenneltäessä (Vilén ym. 2010, 218). Perhetyön menetelmät ovat monipuolistuneet perhetyön yleistyttyä lastensuojelussa. Perhetyössä vanhemmuuden arvioimiseksi voidaan käyttää apuna erilaisia lomakkeita, karttoja ja kortteja. Yksi suosittu työväline perhetyössä on muun muassa vanhemmuuden roolikartta. (Saarnio 2004, 251–252.)

4.4 Lapsilähtöisyys perhetyössä

Lapsilähtöisessä perhetyössä korostuvat erityisesti lapsen näkökulman huomiointi ja suora lapsen kanssa työskentely. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan sitä, että perhetyössä lapsi huomioidaan moniulotteisesti. On myös huomioitava se, että lapsen hyvinvointi on riippuvainen koko perheen hyvinvoinnista. Las-

tensuojelussa vaarana on, että vanhemmat vievät omilla tarpeillaan työntekijän huomion ja lapset jäävät taka-alalle. Toisaalta taas liiallinen lapsilähtöisyys saattaa herättää kritiikkiä, sillä silloin saattaa herätä huoli vanhempien tarpeiden ohittamisesta. (Järvinen ym. 2007, 28–29.)

Lapsilähtöisyydessä korostuu lapsen kohtaaminen sekä kuuleminen häntä koskevissa asioissa. Lapsen osallisuutta tukee se, että lapsen mielipide selvitetään iästä riippumatta ikä- ja kehitystaso huomioiden. Lisäksi aikuisen on tuettava lasta omien ajatustensa ja kokemustensa ilmaisemiseen. Parhaan kuvan lapsesta ja tämän tilanteesta perhetyöntekijä saa tapaamalla lasta. Lapsilähtöisessä työskentelyssä on tärkeää, että työntekijä tuntee lapsen kehityksen ja siihen liittyvät haasteet. Tämä on edellytys sille, että kyetään tunnistamaan mahdollisimman varhain lapsen kehityksen puutteita tai siihen epäsuotuisasti vaikuttavia tekijöitä. (Järvinen ym. 2007, 28–29; Rönkkö & Rytönen 2010, 52.)

4.5 Lapsen paikka perhetyössä

Lapsen paikkaa lastensuojelussa perhetyössä ovat tutkineet muun muassa Hanna Kiuru (2010) sekä Johanna Hurtig (2003). Hanna Kiuru on tutkinut väitöskirjassaan, *Lapsen etu on se, mikä meitä ohjaa - Lapsilähtöinen työskentely perhekeskeisessä lastensuojelun perhetyössä* lapsen asemaa perhetyössä. Kiurun päätutkimuskysymyksenä on ollut, kuinka lapsi näkyy työskentelyssä ja perhetyön prosessin eri vaiheissa. Lisäksi tutkimuksessa on selvitetty mitä keinoja käytetään, jotta varmistetaan lapsen edun huomioiminen, lapsen kuuleminen ja näkyminen työskentelyssä. Tutkimusaineisto on kerätty lastensuojelun ja perhetyön asiakastilastoista sekä dokumenteista. Lisäksi Kiuru on haastatellut perhetyöntekijöitä sekä sosiaalityöntekijöitä. (Kiuru 2010, 57–59.)

Kiurun tutkimuksessa korostui, että perhetyö keskittyy usein liikaan vanhempiin, jolloin lapsi jää työskentelyssä sivuun. Perhetyössä tulisi kiinnittää enemmän huomiota siihen, ettei vanhemman kanssa työskentelyn viitekehys vie liikaa tilaa muulta työskentelyltä. Kiuru on tutkimuksessaan muun muassa nostanut esille, että perhetyö aloitetaan usein vanhemmuuden tukemiseksi. Yksi tapa edistää

lapsen näkymistä perhetyössä on nostaa lapsi esille päätöksissä ja perhetyön tavoitteissa. (Kiuru 2010, 90–91.)

Myös Johanna Hurtig (2003) on väitöskirjassaan *Lasta suojelemassa - Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä* tutkinut lapsen asemaa perhetyössä. Tutkimustehtävänä oli selvittää, miten ja millaisena lapsen paikka lastensuojelun perhetyössä rakentuu, millaisiin ulottuvuuksiin lapsen paikan rakentuminen kiinnittyy ja miten lasten paikan rakentumista voidaan selittää ja ymmärtää. Tutkimuksenaineisto muodostui kahdesta osasta: Stakesin perhetyöprojektin yhteydessä kootun työntekijöiden ryhmäkeskustelujen pohjalta kootusta keskusteluaineistosta sekä perhekuntoutuksen asiakastyöstä ja Hurtigin itse keräämästä havainnointiaineistosta. (Hurtig 2003, 41–42.)

Hurtigin tutkimuksessa ilmeni, että lastensuojelun asiakkuus alkaa lapsen näkökulmasta liian myöhään. Varhaisen puuttumisen periaatteesta huolimatta lasten avun saanti on riippuvainen eri viranomaistahojen yhtäaikaisesta huolen heräämisestä sekä perheen ongelmista. Tutkimuksen mukaan lastensuojelun ajoitus on liian myöhäinen. Tutkimuksessa lapsen aseman ongelmallisuus näkyi lisäksi kaikissa työskentelyn vaiheissa. Suurena ongelmana oli, että lapsi jää helposti perhekokonaisuuden sisään. Lasten tarpeita on lisäksi vaikea erottaa vanhempien tarpeista. Keskusteluaineiston perusteella lapsen asema nähtiin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta sivullisena, välillisenä tai avun saamisen kannalta epävarmana. (Hurtig 2003, 163–164.)

Hurtigin tutkimuksessa korostui lastensuojelutyön sijoittuminen erilaisiin ympäristöihin. Koti tarjoaa perheelle luonnollisen, tutun ympäristön ja tuo työskentelysuhteeseen arkisen sekä aidon sävyn. Kotikäynnit kuitenkin eivät tähdänneet suoraan lasten auttamiseen, vaan lähinnä auttoivat luomaan työskentelymahdollisuuksia ja yhteistyösuhdetta vanhempien kanssa. Työntekijöille tutussa ympäristössä, kuten virastossa, työntekijät pystyivät puolestaan kyseenalaistamaan vanhempien näkemyksiä lasten hyvinvoinnista ja edun toteutumisesta perheessä. (Hurtig 2003, 165–166.)

Hurtigin mukaan lasten auttamisen kaava oli tihkuvan auttamismallin mukainen. Lapsen hyvinvoinnin nähtiin rakentuvan vanhempien hyvinvoinnin sisään ja lapsi automaattisesti vanhempien avusta hyötyväksi. Tutkimuksessa kävi ilmi, ettei lasten omia kokemuksia ja näkemyksiä tavoiteltu, vaan vanhempien kanssa keskusteltiin arjen tavallisista asioista. Vanhemmat nähtiinkin lapsia tärkeämpänä tiedonantajan lähteenä. (Hurtig 2003, 167–168.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Ajatus opinnäytetyöhöni nousi omasta kiinnostuksestani lastensuojelua ja perhetyötä kohtaan. Kevään 2009 aikana tutustuin lastensuojelua ja perhetyötä käsittelevään kirjallisuuteen ja lähdin ideoimaan tarkempaa aihetta opinnäytetyölleni. Lopullinen aihe muokkautui syksyllä 2009, jolloin suoritin harjoittelun lastensuojelun sijaishuollon yksikössä. Päätin tehdä tutkimuksen pienen lapsen edun toteutumisesta lastensuojelun avohuollon perhetyössä. Tutustuin aiempiin tutkimuksiin, joissa käsitellään lastensuojelun perhetyötä ja pyrin niiden avulla täsmentämään omia tutkimuskysymyksiäni.

Tammikuussa 2010 otin yhteyttä erään kunnan lastensuojelun avohuollon perhetyöhön. Kysyin mahdollisuudesta tehdä avohuollon perhetyön kanssa yhteistyössä opinnäytetyö. Perhetyöntekijät innostuivat opinnäytetyöni aiheesta ja halusivat lähteä mukaan. Mietimme yhdessä perhetyöntekijöiden kanssa voisiko tutkimukseen haastatella lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, jolloin tutkimukseen saisi eri näkökulmaa. Sosiaalityöntekijät olivat kuitenkin kiireisiä, jonka vuoksi päädyin haastattelemaan perhetyöntekijöiden lisäksi lastensuojelun johtavaa sosiaalityöntekijää.

Kevään 2010 aikana kirjoitin tutkimussuunnitelmaa sekä selvitin kunnan tutkimusluvan anomiskäytännön. Tutkimuslupaa hain kunnan perusturvasta keväällä 2010. Yhteistyösopimus opinnäytetyön tekemisestä tehtiin lastensuojelun johtavan sosiaalityöntekijän kanssa ennen haastattelua.

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni päätavoitteena oli selvittää kunnan lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta, miten 3–6-vuotiaan lapsen etu toteutuu lastensuojelun avohuollon perhetyössä. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten lastensuojelun avohuollon perhetyö tukee vanhemmuutta ja tuoda lisäksi esille keskeisiä perhetyöhön kohdistuvia kehittämishaasteita pienen lapsen näkökulmasta.

Pääpaino tutkimuksessa oli 3–6-vuotiaan lapsen edun toteutumisessa, mutta tutkimuksessa sivuan myös vanhemmuuden tukemista, sillä vanhempien auttaminen on tärkeää myös lapsen hyvinvoinnin kannalta.

Tutkimuskysymykseni ovat

1. Miten 3–6-vuotiaan lapsen etu toteutuu lastensuojelun avohuollon perhetyössä?
2. Miten lastensuojelun avohuollon perhetyö tukee vanhemmuutta ja
3. Miten perhetyötä tulisi kehittää lapsen edun näkökulmasta?

5.2 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisella tutkimuksella voidaan tarkoittaa kaikkea empiiristä tutkimusta, joka ei ole määrällistä. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan niissä pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. Laadullisessa tutkimuksessa saatu tieto perustuu aina ihmisten tuottamiin merkityksiin ja saadut tulokset ovat ainutlaatuisia koskien vain kyseistä aineistoa. Lisäksi kohdejoukko on laadullisessa tutkimuksessa useimmiten pieni sekä tiedonlähteet ja –antajat ovat valikoituja. (Tuomi 2007, 96–97; Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Tutkimukseni keskittyy tiettyyn ilmiöön eli lapsen etuun, jota pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään. Lisäksi opinnäytetyöni kohdejoukko oli pieni ja ennalta valikoitu.

Eskolan ja Suorannan mukaan (1998) laadullisen tutkimuksen tunnusmerkkejä ovat muun muassa aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, hypoteesittomuus, tutkimuksen tyylilaji ja tulosten esitystapa sekä tutkijan asema. Tutkijan asema on laadullisessa tutkimuksessa erilainen kuin määrällisessä tutkimuksessa, sillä laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla ei ole ennakkolehtämyksiä tutkimuskohteesta eikä tuloksista. Tutkijalla on tyypillisesti tietynlainen vapaus, joka mahdollistaa joustavan tutkimuksen suunnittelun ja toteutuksen. (Eskola & Suoranta 1998, 15–20.)

5.3 Tutkimusympäristö ja tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimusympäristönä opinnäytetyössäni oli erään kunnan lastensuojelun avohuollon perhetyö. Päädyin tutkimaan lapsen edun toteutumista lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta, sillä olen kiinnostunut erityisesti työntekijöiden näkemyksistä sekä kehittämisideoista. Tutkimukseen osallistui yhteensä viisi haastateltavaa. Kohderyhmänä oli lastensuojelun avohuollon neljä lapsiperhetyöntekijää ja lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä.

Kaikilla neljällä perhetyöntekijällä oli sosionomi (amk)-tutkinto ja työnimikkeenä lastensuojelun lapsiperhetyöntekijä. Osalla perhetyöntekijöistä oli aiempaa kokemusta päivähoidosta, koulusta sekä perhetyöstä kolmannella sektorilla. Perhetyöntekijöistä kaksi oli perhetyöntekijöiden sijaisia ja he olivat olleet perhetyössä viisi kuukautta. Kahdella muulla oli pidempi kokemus perhetyöstä. Johtavalla sosiaalityöntekijällä oli sosiaalihuoltajan tutkinto ja sosiaalityöntekijän pätevyys. Hänen työnimikkeensä oli lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä ja työkokemusta lastensuojelussa yli 20 vuotta.

5.4 Tiedonkeruumenetelmänä haastattelu

Haastattelu on yksi yleisimmistä laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmistä. Haastattelu on hyvin joustava tiedonkeruumenetelmä, jonka vuoksi se sopii moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelun keskeisenä tavoitteena on selvittää, mitä jollakulla on mielessään. Haastattelijalla on haastattelutilanteessa mahdollisuus oikaista väärinkäsityksiä sekä selvittää kysymyksiä tarvittaessa. (Eskola & Suoranta 1998, 85; Tuomi & Sarajarvi 2009, 73–75.) Valitsin teemahaastattelun opinnäytetyöni tiedonkeruumenetelmäksi erityisesti sen joustavuuden vuoksi. Minulla on myös aiempaa kokemusta haastattelusta, joten tuntui luontevalta käyttää jo itselle tuttua tiedonkeruumenetelmää.

5.4.1 Teemahaastattelu

Eskolan ja Suorannan mukaan (1998) teemahaastattelu muistuttaa rakenteeltaan puolistrukturoitua haastattelua, sillä haastattelu kohdennetaan ennalta valittuihin aihepiireihin eli teemoihin. Teemahaastattelu etenee näiden keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijasta. Haastattelijalla voi olla mukana esimerkiksi tukisanalista käsiteltävistä asioista, mutta ei kuitenkaan kokonaisia kysymyksiä. Haastattelijan tulee kuitenkin varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teemat käydään läpi, mutta niiden laajuus ja järjestys voi vaihdella. (Eskola & Suoranta 1998, 86.) Teemahaastattelurunkoni (LIITE 1) pohjautui pitkälti lukemaani kirjallisuuteen. Tutustuin myös muiden opiskelijoiden tekemiä teemahaastattelurunkoihin, joista sain apua oman haastattelurungon suunnitteluun. Teemahaastattelurungon kolmeksi pääteemaksi muodostuivat lapsen etu perhetyössä, vanhemmuuden tukeminen sekä perhetyön kehittäminen lapsen edun näkökulmasta.

Teemahaastattelussa ei ole tarkoituksena kysyä mitä tahansa, vaan pyrkiä löytämään vastauksia tutkimuksen tutkimuskysymyksiin. Haastattelussa on tärkeintä saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta, minkä vuoksi on hyvä antaa osallistuville haastattelukysymykset etukäteen luettavaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Lähetin teemahaastattelurungot luettavaksi kaikille haastateltaville kaksi viikkoa ennen haastatteluja. Käytin perhetyöntekijöiden ryhmähaastattelussa ja johtavan sosiaalityöntekijän yksilöhaastattelussa samaa haastattelurunkoa. Johtavan sosiaalityöntekijän yksilöhaastattelussa seuraavat teemat jätettiin pois: lapsen kohtaaminen, huomioiminen, osallisuus ja hänen kanssaan työskentely. Edellä mainittujen teemojen läpikäyminen olisi jäänyt hyvin pintapuoliseksi, sillä lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä ei tee varsinaista asiakastyötä perheiden kanssa.

5.4.2 Ryhmähaastattelu

Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa on läsnä useampia haastateltavia sekä mahdollisesti myös haastattelijoita. Ryhmähaastattelun tavoitteena on ryhmäkeskustelu tutkijan haluamasta aiheesta tai teemoista. Ryhmähaastattelua voi käyttää joko yksilöhaastattelujen sijasta tai niiden ohella. Ryhmähaastattelun etuna on, että ryhmässä haastateltavat saavat toisistaan tukea ja tietoa voi saada tavallista enemmän. Ryhmähaastattelussa henkilöt voivat innostaa toinen toistaan puhumaan aiheista, joita voi laajentaa myöhemmin haastattelussa. (Eskola & Suoranta 1998, 94–95.) Toteutin perhetyöntekijöiden osuuden ryhmähaastatteluna, sillä haastateltavat itse toivoivat haastattelua ryhmässä. Heillä oli aikaisempaa kokemusta ryhmähaastattelusta. Ryhmähaastattelu osoittautuikin erittäin hyväksi ratkaisuksi, sillä keskustelu oli hyvin luontevaa ja vuorovaikutuksellista. Ryhmähaastattelun etuna oli myös se, että se säästi sekä haastateltavien että tutkijan aikaa. Lisäksi haastateltavien määrä oli juuri sopiva. Eskolan ja Suorannan mukaan ryhmähaastattelussa ihanteellinen määrä on 4–8 henkeä (Eskola & Suoranta 1998, 96).

Ryhmähaastattelussa ongelmana saattavat olla yksittäiset dominoivat henkilöt, mutta haastattelijan tehtävänä on saattaa keskustelu alulle ja sen jälkeen olla mahdollisimman hiljaa (Eskola & Suoranta 1998, 97). Haastattelupaikan ja sopivan ajan valitseminen on tärkeää haastattelun onnistumisen sekä erilaisten häiriötekijöiden ennaltaehkäisemisen kannalta. Haastattelutilanteen tulisi olla rauhallinen eikä tilassa saisi olla liikaa muita virikkeitä. Tämän vuoksi esimerkiksi kahvila ei ole ihanteellinen haastattelupaikka. On kuitenkin huomioitava ettei haastattelutilanne ole liian muodollinen tai virallinen, sillä se saattaa tuntua haastateltavasta epämiellyttävälle. Ihanteellinen haastattelutila olisi tutkimukseen osallistuville tuttu tila. Haastateltavien kotikentällä tehtävillä haastatteluilla on suurempi mahdollisuus onnistua (Eskola & Vastamäki 2001, 27–28) Opin näytetyöni haastattelut suoritettiin haastateltaville tutussa ympäristössä, heidän omissa työtiloissaan. Kävin tutustumassa perhetyön tiloihin ennen haastatteluja, joten tiesin millaisessa tilassa haastattelut tehdään. Perhetyöntekijöiden haastattelu tehtiin eri tilassa kuin lastensuojelun johtavan sosiaalityöntekijän haastattelu, joka tehtiin hänen omassa työhuoneessa. Varsinaiset haastatteluajat sovit-

tiin sähköpostitse haastateltavien kanssa. Sopivat haastatteluajat löytyivät helposti ja haastatteluille varattiin riittävästi aikaa. Ryhmähaastattelulle aikaa varattiin kaksi tuntia ja ryhmähaastattelulle noin tunti. Kumpikin haastattelutila oli rauhallinen eikä häiriötekijöitä ollut. Laitoin kummankin haastattelun ajaksi oveen lapun, josta ilmeni, että huoneessa tehdään haastattelua. Kummatkin haastattelut nauhoitettiin koulusta lainatulla nauhurilla. Olin jo saatekirjeessä (LIITE 2) maininnut, että haastattelut tullaan nauhoittamaan. Ennen haastattelun aloittamista kysyin kaikilta vielä suullisesti luvan haastattelun nauhoittamiseen. Päätin tehdä lisäksi vihkoon muistiinpanoja. Näin saatu tieto ei olisi ollut pelkästään muistini varassa, mikäli nauhoitus olisi jostain syystä epäonnistunut. Lisäksi minulla oli kummassakin haastattelussa mukana varapatterit nauhuriin.

5.5 Aineiston analysointi

Haastattelujen jälkeen seuraa haastattelujen puhtaaksi kirjoittaminen eli litterointi. Litterointi on hyvin työläs vaihe, johon on syytä varata riittävästi aikaa. Usein riittää, että haastattelut puretaan sellaisenaan tiedostoon. Tutkija voi itse miettiä, kuinka tarkkaan purkaa haastateltavan äännähdykset esimerkiksi ”hmm”. (Eskola & Vastamäki 2001, 40–41.) Aloitin haastattelujen purkamisen heti haastattelujen jälkeen, jolloin käydyt teemat olivat hyvässä muistissa. Kirjallista aineistoa syntyi perhetyöntekijöiden ryhmähaastattelusta 23 sivua ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän yksilöhaastattelusta 10 sivua (fontti Times New Roman, koko 12, rivinväli 1). Litteroin aineiston lähes sanatarkasti. Pois jätin vain lyhyet äännähdykset ”hmm” ja ”aa”, sillä ne eivät olleet oleellisia tutkimukseni kannalta. Samasta syystä en myöskään erotellut taukoja tai puheen painoituksia.

Ryhmähaastattelun tallentamiseen ja purkamiseen liittyy usein tiettyjä haasteita. Ensinnäkin ryhmähaastattelun purkaminen on huomattavasti työläämpää kuin yksilöhaastatteluiden. Tutkijan voi olla ongelmallista saada selvää tilanteista, joissa useampi ihminen on samaan aikaan äänessä. Myös puhujan tunnistaminen saattaa olla haastavaa. (Eskola & Suoranta 1998, 97–98.) Ryhmähaastattelun purkaminen osoittautui työlääksi vain niissä tilanteissa, joissa haastatelta-

vat puhuivat päällekkäin. Tällöin kyseistä kohtaa piti kuunnella useampaan otteeseen ja hidastettuna, jotta erotti kuka puhuu. Äänitys oli kuitenkin pääosin hyvin selkeä ja yhteen ääneen puhumisia oli vain muutamia.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruu kulkee käsi kädessä aineiston analyysin kanssa. Teemahaastattelulla kerättyä aineistoa analysoidaan usein teemoittelulla ja tyypittelemällä. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston jäsentämistä teemojen mukaisesti ja sitten sen pelkistämistä. Kirjallista aineistoa voi aluksi lähteä tarkastelemaan systemaattisesti, esimerkiksi värikyniä apuna käyttäen. Litteroinnin jälkeen aineiston voi purkaa ja järjestää uudelleen teemoittain niin, että jokaisen teeman alla on kaikkien haastateltavien vastaukset kyseisestä teemasta. Tämän jälkeen aineistoa on helppo analysoida teema toisensa jälkeen. (Eskola & Vastamäki 2001, 41.) Tulostin litteroidun aineiston helpottaakseni aineiston käsittelyä. Tämän jälkeen tutustuin kirjalliseen aineistoon huolellisesti. Luin aineiston useaan kertaan ja tein aineistoon merkintöjä erivärisillä tusseilla, kuten Eskola ja Vastamäki edellä ehdottavat. Tein taulukon, jossa oli kolme pääteemaa: lapsen etu, vanhemmuuden tukeminen ja perhetyön kehittäminen. Näiden teemojen alle keräsin asiat, jotka oli alleviivattu samoilla väreillä. Tämän jälkeen kävin teemoiteltua aineistoa läpi jäsentämällä ja kokoamalla aineistoa uudestaan takaisin yhteen laajemmiksi teemoiksi.

Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysissä voi käyttää apuna teemahaastattelurunkoa, mikäli tutkija on käyttänyt tiedonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Haastattelurunko on tyypillisesti rakennettu ja muokattu teoreettiselta pohjalta. Aineistosta seulotaan teemahaastattelurungon avulla esille sellaisia kohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista. Kirjallisesta aineistosta voi lähteä myös suoraan etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Eskola & Suoranta 1998, 152, 174.). Taulukon lisäksi käytin aineiston analysoinnissa apuna tekemääni teemahaastattelurunkoa ja etsin vastauksia suoraan tutkimuskysymyksiini. Pääteemat haastattelurunkoon nousivat suoraan tutkimuskysymyksistä, joten oli luontevaa käyttää runkoa apuna aineiston analysoinnissa.

6 LAPSEN ETU PERHETYÖSSÄ

6.1 Perhetyön aloittaminen

Perhetyöntekijöiden mukaan lastensuojelun avohuollon perhetyössä työskennellään hyvin erilaisten perheiden kanssa. Perheiden lapset ovat hyvin eri-ikäisiä, nuorimmat kuukauden ikäisiä vauvoja ja vanhimmat lähes täysikäisiä. Yhteistä kaikille perheille on, että perheestä on herännyt lastensuojelullista huolta. Perhetyöntekijöiden mukaan perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista tukea, neuvontaa ja ohjausta. Tärkeänä perhetyön tavoitteena on muun muassa lapsen äänen esiin nostaminen. Lastensuojelun johtavan sosiaalityöntekijän mukaan perhetyö on yksi auttamistapa, mitä voidaan tarjota perheille. Perhetyössä saadaan hyvin lapsen näkökulma esille.

no me työskennellään hyvin erilaisissa perheissä, missä on hyvin eri-ikäisiä lapsia. mulla itellä nuorin muutaman kuukauden ikäinen vauva ja vanhimmat on sitten lähes täysikäisiä (H1)

tukea, ohjausta, neuvontaa... lapsen äänen esiin nostamista, asiakasohjausta (H4)

(perhetyö) on tämmönen yks auttamistapa, mitä me voidaan tai auttamistoimenpide, et mitä me voidaan niinku tarjota perheille. et mul on hirveen hyviä kokemuksia perhetyöstä, perhetyössä pystytään saamaan se lapsen asia hirveen hyvin esille ja vanhemmuuden tavallaan ne arki tilanteet, et se jaksaminen ja se, että miten se lapsi tulee kohdatuksi tai miten ne asiat hoituu siellä kotona, et siit on hirveen paljon hyötyä, koska se pääasia olis tässä meidän työssä, et saatais sitä lapsen arkee ja sitä lapsen hyvinvointia sitä kautta (H5)

Lastensuojelun johtavan sosiaalityöntekijän mukaan lapsi on perhetyössä aina keskiössä. Perhetyötä tehdään yhdessä koko perheen kanssa ja yhtenä työn keskeisenä tavoitteena on valottaa lapsen tilannetta vanhemmille lapsen kautta. Lisäksi työskentelyä edistää, jos koko perhe lapsia myöten osallistuu työskentelyyn.

meillä on lapsi niinku tässä keskiössä tavallaan, et me ollaan tän lapsen asialla, me tavallaan sen lapsen kautta, lapsen tilanteen kautta niinku yritetään auttaa vanhempia ymmärtämään se lapsen tilanne ja opettamaan siihen vanhemmuuteen (H5)

perhe olis sellanen osallistuva osapuoli ja lapsi nimenomaan lapsi, ja vanhemmat pystyisivät niinku omalla panoksellaan osallistumaan siihen työskentelyyn, et se on se paras lähtökohta... jos sitte tulee sellane kohta, että vanhemmat ei esimerkiks nää sitä tilannetta niin tärkeintä on, et me nähdään sen lapsen tilanne ja pystytään auttamaan sitä lasta (H5)

6.2 Perhetyön tavoitteet

Perhetyön tavoitteet asetetaan aloituspalaverissa yhdessä perheelle nimetyn sosiaalityöntekijän kanssa. Tavoitteet ovat usein laajempia kokonaisuuksia, kuten vanhemmuuden tukeminen. Lapsi näkyy perhetyön tavoitteissa siten, että perhetyön tavoitteet mietitään aina lapsen kautta. Perhetyöntekijöiden mukaan aloituspalaverissa vanhemmille kerrotaan, että perhetyöntekijät tapaavat myös lapsia, vaikka sitä ei välttämättä kirjata erikseen ylös paperille.

kaikki ne tavoitteet menee lapsen kautta (H3)

on se mitä tahansa vaik siel lukis vanhemmuuden tukeminen, niin se on sen lapsen kautta mietitty (H2)

6.3 Lapsen edun määrittelyn vaikeus

Lapsen etu koettiin hyvin moniulotteisena käsitteenä. Perhetyöntekijöiden mielestä lapsen etu on parhaan mahdollisen ratkaisun löytäminen lapsen näkökulmasta. Lisäksi perhetyöntekijät kokivat, että lapsen etu lähtee liikkeelle aivan perusasioista, kuten ravinnosta, levosta, huolenpidosta ja turvallisuudesta sekä siitä, toteutuvatko nämä asiat lapsen elämässä. Myös lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä korosti lapsen riittävän hoivan ja huolenpidon merkitystä.

yrittää löytää lapsen kannalta paras ratkaisu...sit miettii eri näkökulmista et mikä olis sitte lapsen kannalta paras ratkaisu (H1)

lapsen etu pitää mun mielestä sisällään sen kaiken niinku tiedon, mitä kukin lapsi tarvitsee siinä iässä voidakseen hyvin (H4)

et se lapsen etu, et hän saa sen sellaisen lapsuuden tai sellasta hoivaa tai huolenpitoa, mitä sen ikäinen lapsi tarvitsee. mun mielestä lapsen etu tavallaan, miten mä nään sen konkretian kautta, et se on sitä, et hän saa sen mitä hän tarvitsee (H5)

Sekä perhetyöntekijät että lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä kokivat, että lapsen etu on tärkeä lähtökohta lastensuojelun avohuollon perhetyölle. Perhetyöntekijät kokivat, että vanhempien kanssa keskustelu peilataan lapsen edun kautta. Kaikki haastateltavat kokivat, että lapsen edun kanssa joudutaan punnitsemaan jatkuvasti.

se (lapsen etu) on se lähtökohta (H1)

sehän on se meidän pääjuttu...vanhempien kanssa se keskustelu peilataan sen lapsen edun kautta et miten tää juttu näkyy tämän lapsen elämässä (H4)

ja sitä me punnitaan koko ajan (H3)

mä joudun sitä (lapsen etua) päivittäin niinku tarkkailemaan, että me pystyään siinä lapsen edussa, et ku me käsitellään niitä asioita, jotta me pysytään siinä lapsen asiassa eikä me lipsuta vanhemman asiaa... mutta että se on sit vaikee pala sit se, et miten sen yhdistää sitte, et miten sen saa niille vanhemmille... miten sen saa sillä tavalla esitettyä heille, että he ottaa sen vastaan ja heitäkin pystyy kunnioittaa ja arvostaa. mä yritän pitää huolta, että se näkyy ja voin sanoa, että se on monimutkaista ja vaikeeta (H5)

6.4 Lapsen kohtaaminen ja huomioiminen

6.4.1 Lähtökohtana lapseen tutustuminen

Lapsen kohtaamisessa lähdetään liikkeelle lapseen tutustumisesta. Perhetyöntekijöiden mukaan tutustumisvaiheessa tärkeää on aito kiinnostus lasta ja tä-

män arkea kohtaan. Myös lapsen huomioimista pidettiin tärkeänä lähtökohtana perhetyössä.

käytännössä mistä se lähtee niin mennään perheeseen ja ollaan kiinnostuneita lapsesta. ai sul on hieno paita, ai prinsessa paita, tykkäätkö prinsessoista. näin ja mennään sinne ja leikitään ja touthutaan ja ihmetellään (H4)

tutustaan siihen huoneeseen ja nurkkaan ja sänkyyn ja leluihin... pyritään tekemään niitä asioita, mikä on mieluista sille lapselle. et jos lapsi tykkää pelata niin me pelataan, et jotenki, että yritetään mahdollisimman lähelle päästä sitä lapsen arkee (H3)

se (lapsen huomioiminen) on oikeestaan se lähtökohta sille työskentelylle, että sehän siinä on niinku kaikista tärkein (H1)

että osoittaa kiinnostusta siihen lapseen ja lapsen olemiseen ja tekemisiin (H2)

6.4.2 Yksilöllisen kohtaamisen tärkeys

Perhetyöntekijät kertoivat, että lapsen ikä- ja kehitystaso vaikuttavat paljon lapsen kohtaamiseen. Erityisesti pienen 2–3-vuotiaan lapsen kanssa yksilöllinen kohtaaminen korostuu. Haastattelussa nousi esille myös se, että mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä tärkeämpi on perhetyöntekijän rooli.

nyt mä puhun vaikka 2–3-vuotiaasta niin siinä saattaa olla ihan hui-sin iso ero, et jotenki mä mietin tätä ikävuotta tai ikähaitaria nii se sellanen lapsen yksilöllinen kohtaaminen, että se on tärkeää (H2)

nii et se lapsi tulee niinku kuulluksi ja nähdyksi just omana itsenään (H1)

mitä pienemmästä lapsesta on kyse, jolla on itsellä vähemmän sa-navarastoa ja kykyä tuoda omia ajatuksia esiin, niin sitä suurempi rooli tavallaan meillä, siis toki kaikkien kanssa, mut et jotenki tuoda sen lapsen ääni ja näkökulma esiin (H2)

6.4.3 Suunniteltuja tapaamisia lapsen kanssa

Perhetyössä työskentely perheiden ja lasten kanssa on hyvin suunniteltua. On myös tapaamisia, joissa keskitytään enemmän vanhempiin ja lapsi jää tietoisesti vähemmälle huomiolle. Myönteisenä perhetyöntekijät kokivat parityöskentelyn, joka mahdollistaa useamman perheenjäsenen huomioimisen samalla tapaamisella.

riippuu siitä sitten, että mitä me on suunniteltu, et jos meidän suunnitelmat sattuu sitte osumaan perheen toiveiden ja tarpeiden kanssa yhteen. et ollaanks me mietitty, et nyt juteltais vanhempien kaa tästä asiasta, ni silloin se lapsi automaattisesti...toki me ei nyt mitenkään sivuuteta, mutta ei niin keskitytä häneen, kuin taas jos on erityisesti mietitty, että nyt tavataan lasta (H4)

ja se mikä on kauheen hyvä asia nimenomaan, niin teemme pareitain tätä työtä eli siinäki sit pystytään vähä sit niinku jakautuu (H2)

6.4.4 Vastassa tarvitseva vanhempi

Erityisen vaikeaa lapsen huomioiminen on tilanteissa, joissa vanhempi on hyvin tarvitseva. Lapsen huomioiminen tällaisessa tilanteessa saattaa olla haasteellista ja välillä se vaatiikin tietoista muistuttamista. Erityisen haastavia ovat tilanteet, joissa perheessä on vakavia mielenterveys- tai päihdeongelmia tai vakavaa henkistä väkivaltaa, johon työntekijän on hyvin vaikea puuttua.

jos siel on hirveen tarvitseva aikuinen, joka ei ollenkaan nää sitä lapsen hätää (H3)

no ainakin mä oon ite törmänny siihen, et välil pitää iha itteänsä muistuttaa et minkä takia täs perheessä ollaan. et välil vanhemmat tarvitsevia ja niinku...iha muistuttaa itteä et hei nyt tää työskentely on jotenki lähteny liikaa tohon vanhempaan, et nyt palataan raiteille (H4)

mul on jääny mieleen perhe, joka ei mulla itselläni ollu aikoinaan, mut oli täs perhetyössä, jossa vanhemmat käyttivät aika raakaa tai sellast niin kun aika pimeessä olevaa henkistä väkivaltaa, mihin oli vaikea tarttua ja lapset sitä oirehti päiväkodissa, koulussa. tosi itsestuhosia puheita, mut ei siihen oikeen koskaan päästy kiinni perhetyön keinoin... sosiaalityökin on keinoton, vaikka niinku on selkeesti

on hirveest sellasta henkistä väkivaltaa ni siihen on kauheen vaikee tarttuu ja silloin se lapsen etu jää (H4)

6.5 Lapsen osallisuus

6.5.1 Ajan antaminen

Perhetyöntekijät kokivat, että lapsen osallisuutta perhetyössä edistävät lapsen kuuleminen ja riittävän ajan antaminen. Tärkeäksi koettiin myös lapsen rohkaiseminen. Lapselle on myös tärkeää sanoa ääneen, että on olemassa lasta varten.

annetaan sitä aikaa sille lapselle... niin et lapsi tulee kuulluksi (H4)

...ja varmaa tukee sitä lasta niinku tuomaan sitä... nii ehkä niinku rohkasemaan... ja jotenki lapsellekin ihan tietosesti selittää, että on niinku häntä varten siellä perheessä...ihan tietoisesti ääneen sanominen lapselle, et on häntä varten (H2)

6.5.2 Mitä lapselle kerrotaan, mitä ei

Osallisuuteen liittyy se, mitä lapselle kerrotaan ja mitä ei. Perhetyöntekijät kertoivat, että lapselle kerrotaan asioita aina lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Vaikeistakin asioista puhutaan, mutta hyvin harkitusti ja suunnitellusti. Perheen kanssa on hyvä sopia yhteiset pelisäännöt, joilla määritellään, mistä lapsille puhutaan ja mistä ei. Tärkeänä perhetyöntekijät pitivät kuitenkin sitä, ettei lapsen maailmaan kaadeta sellaisia asioita, joita lapsi ei kykene ymmärtämään.

niistäki asioista lapsen kanssa sitten keskustellaan, mut et se on aika tarkkaan mietittyä ja jotenki lapsen ikätaso ja kehitys niinku huomioiden et millä tavalla se asia sitte lapselle tuodaan esiin... ja toki on aikuisten asioita, joista ei puhuta lapsille ollenkaan. tai ei pitäisi puhua. ne ei kuitenkaan kuulu siihen lapsen maailmaan (H2)

lapsen maailmaan kaadeta asioista aikuisten... niinku ehkä tosi pelottaviakin, joita lapsi ei ymmärrä eikä käsitä sitä kaikkee (H4)

Perhetyöntekijät kertoivat myös, että he keskustelevat yhdessä perheen kanssa ja miettivät mitä lapselle kerrotaan ja mitä ei. Haastattelussa nousi esille usein lapsen rajaaminen.

*me aika paljon puhutaan ja mietitään... ja rajataanki sitä vanhem-
paa et nyt täst ei sit keskustella (H3)*

*tietyl taval sen lapsen rajaamista, et ku on sit mullaki esimerkiks ol-
lu perheitä, että se lapsi veis kaiken sen tilan, et jollain lailla et ne
yhteiset pelisäännöt niinku puhutaan siinä sen perheen kanssa.
joskus on semmosia asioita, jotka pitää meidän aikuisten puhua ja
ne on sellasia aikuisten asioita...mut kyl must tuntuu, et pääasialli-
sesti niin jos se lapsi on läsnä niin onhan se useimmiten siinä kes-
kiössä (H3)*

6.5.3 Kokonaisvaltainen kuva perheen tilanteesta

Lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä koki tärkeänä sen, että lapsen osallisuutta korostetaan nykypäivänä enemmän. Perhetyössä saadaan nykyään kokonaisvaltaisempi kuva lapsen hyvinvoinnista, sillä lasta pystytään tapaamaan. Perheen tilannetta selvittäessä saadaan tietoa, jonka avulla työntekijät pystyvät kokonaisvaltaisemmin arvioimaan perheen ja lapsen tilannetta.

*lapsen tapaaminen ja sellanen, ni se on tuonu tähän työhön, niinku
tähä sosiaalityöhön just sit lisää siihen lapsen osallisuuteen... siinä
saadaan esiin paremmin se lapsen etu...ku selvitetään lapsen ti-
lannetta niin siinähän täytyy se kaikki verkosto. ne kaikki tiedot on
meillä, me pystytään arvioimaan sitä tilannetta kokonaisvaltaisem-
min ja sit jos on vielä se lapsen tapaaminen, ni se antaa vielä pal-
jon parempaa tai laajemman käsityksen siitä lapsen tilanteesta kuin
aikaisemmin (H5)*

6.6 Lapsen kanssa työskentely

6.6.1 Monenlaista tekemistä lapsen kanssa

Perhetyössä lapsen kanssa työskentely on hyvin monipuolista. Lapsen kanssa voidaan tehdä melkein mitä vain. Yksi perhetyöntekijä kertoi esimerkiksi pyöräilleensä lapsen kanssa. Tavallisesti lapsen kanssa tehdään sitä, mikä on lapselle mieluista, oli se sitten leikkiä tai piirtämistä.

lapsen kans tehdään kaikkee mahdollista. ei oo varmaan niinku mitää mitä ei vois tehdä, siis huomioiden se tilanne. mä oon pyöräilly lapsen kans...pulkkamäkeä, grillaamista ja se voi olla ihan mitä vaan (H3)

piirtäminen, paljon ollaan piirretty. musiikki, sadut (H4)

6.6.2 Luovuutta ja rohkeutta kokeilla

Perhetyössä käytetään apuna erilaisia menetelmiä, kuten kortteja, pelejä ja lomakkeita. Perhetyöntekijät kokivat, että mitään työmenetelmää ei tule käyttää pakolla vaan oleellista on, miten lapsi lähtee työskentelyyn mukaan. Perhetyöntekijät esimerkiksi kokivat, että Pesäpuun nallekortit on hyvä menetelmä, mutta nekään eivät sovi kaikille lapsille.

mitään menetelmää ei pidä käyttää vaan menetelmän takii, et jos mä mietin nallekortteja niin nehän on itseasiassa hirveen haastavat... et on lapsia, joilla on vaikee hahmottaa tunnetiloja niin nallekortithan on hirveen kivat, mut eihän nekään toimi kaikilla...et joku lapsi ei yksinkertaisesti tykkää niist nallekorteista niin unohdetaan ne nallekortit. ei se menetelmä, vaan se miten se toimii ja miten se vastaanotetaan (H3)

ei jotaa menetelmää käyttöön vaan sen just takia et ku se on joku hieno menetelmä, vaan sen täytyy jotenki sopia just siihen ja upota ja jotenki hyödyttää siinä tilanteessa (H2)

sit ku on löytänyt jonku just, et mikä toimii just tän lapsen kanssa ja tän perheen kanssa, niin sitä sit lisää (H1)

Lapsen kanssa työskentelyssä voi käyttää myös luovuutta ja omaa sovellusta eri menetelmien suhteen. Jos työskentely jonkin lomakkeen kanssa ei lähde käyntiin, voi lomakkeen vain siirtää pois ja alkaa keskustella muista asioista. Perhetyöntekijät kokivat myös, että kokeilemalla ja erehdyksien kautta oppii.

semmonen vapaa sovellus, et ottaa sieltä ottaa täältä. iha konkreettinen esimerkki se on nyt sit vanhempi lapsi, tehtiin sit verkostokarttaa ja ku se paperi on sii pöydällä ja se on maailman tylsin lapsille niin ruvetaan puheen kautta jotenki miettimään no ketäs sulle on tärkeitä ihmisiä. ei se niinku oikein toimi. no sit me työtoverini kanssa keksimme, et otetaa kinderhahmot ja se lähti heti rullaamaan ja se oli iha intoo piukassa...et se voi olla pikku juttu, et se lähtee toimimaa (H3)

mut pointti on ehkä siinä, et niit vaan täytyy kokeilla (H4)

täs on jotenki lupa tehdä virheitä (H3)

7 VANHEMMUUDEN TUKEMINEN

7.1 Vanhemmuuden haasteet nykypäivänä

Perhetyöntekijät kokivat, että nykypäivän haasteita vanhemmuudessa ovat rajattomuus, väsymys, taloudelliset vaikeudet, mielenterveys- ja päihdeongelmat, yksinhuoltajuus, uusioperheet. Haastattelussa myös nousi esille, että hyvin usein ongelmat kasautuvat. Vanhemmat ovat nykypäivänä kovin yksin vanhemmuutensa kanssa. Erityisen huolestuttavana perhetyöntekijät näkivät, että perheillä on harvoin omaa lähiverkostoa.

vanhemmat on kovin yksin sen vanhemmuutensa kanssa, saatikka sit nää meidän perheet, missä on se sukupolvi, ja sit iha tavalliseskin perhees et ei oo iha välttämättä sitä esimerkkiä sieltä omilta vanhemmilta ja sit pähkäillään aika yksin niit asioita (H4)

nykypäivänä perheet on hirveen niinku hajallaan toisistaan... ei oo mitään koko kylä kasvattaa ei oo enää sellasii yhteisöjä, et joku on niinku siel omas asunnossaan (H2)

sit on iha taloudellisetki seikatki, mikä niinku on sitte, et on tätä päivää, et lapsil on harrastukset... oon jutellu muutamanki äidin kanssa, jotka kokee semmost hirveet suruu siitä, ettei pysty tarjoo tietyl tavalla sille lapselle semmosta, mitä he haluis ja mitä koulukaverit sitte (H3)

ne (perheen lähiverkostot) on tosi suppeita, tosi hauraita (H4)

viranomaisia on kyllä pilvin pimein, ku laitetaan joku verkostopala- veri niin siel on niinku hirvee määrä ihmisiä ku olla voi (H3)

7.2 Tarpeet ja edut ristiriidassa

Perhetyössä lapsen ja vanhemman tarpeet erottuvat toisistaan. Haastavia ovat tilanteet, joissa lapsen ja aikuisen tarve eivät kohta. Usein vanhemman on vaikea ymmärtää, että lapsen tarve on eri kuin hänen tarpeensa.

aika usein se lapsen ja aikuisen tarve ei niinku kohtaa ja se ei oo se sama tarve...et joskus aikuisen on vaikea kestää, että se lapsen tarve ei oookkaan tai se on eri ku hänen tarpeensa... perheessä olevan vanhemman on vaikea kestää, että se lapsen tarve ei oookkaan tai se on eri kuin hänen tarpeensa...mut ne on pakko selvittää ja ne on pakko puhua ja se lapsen ääni on pakko... niinku lapsen näkökulmasta miten se asia näyttäytyy niinku lapselle niin se on vaan niinku tuotava esiin ja työntekijänä kestää se, et sielt aikuisen suunnalta voi tulla kaikennäköstä suuttumusta ja ärtymystä (H2)

Vanhemmilla on myös usein vaikeuksia nähdä oman toimintansa vaikutuksia lapseen. Perhetyössä pyritään siihen, että vanhempi näkisi oman toiminnan seuraukset myös lapsen näkökulmasta. Tarkoituksena on herätellä vanhempia itse ajattelemaan tilannetta eri näkökulmista.

vanhemmat ei välttämättä tunnista sitä, että joku heidän mielestään normaali päihteenkäyttö tilanne voi ollakin lapsen näkökulmasta katsottuna lapselle haitallinen... ni se voi olla tämmönen juttu, et miten saa vanhemman näkemään sen lapsen tilannetta (H5)

et ne vanhemmat heräis niinku jotenki itse ajattelemaan eikä se olis niin, että me ulkopuolelta syötetään sitä tietoa vaan sais heidät itsensä heräteltyä siihen ajattelemaan, tekemään havaintoja ja muuta (H1)

jos nyt mietitään, ni äidin päihdeongelma niin ainahan me peilataan sitä lapsen kautta, mut sit mä mietin et täs työssä se ei oo välttämättä negatiivinen lataus. se voi olla, et vanhempi on rakastunu ja hänellä on uusi kumppani ja jotenki sit seki asia viedään sen lapsen kautta. ni jotenki hirveen vaikee monen vanhemman tietyl taval ymmärtää se, että vaikka se on hänelle ihana asia, nii se ei oookkaan sille lapselle (H3)

Erityisen vaikeana kaikki haastateltavat kokivat tilanteet, joissa vanhemmilla on eri näkemys lapsen edusta. Perhetyöntekijät kokivat hyvin haastavana sen, miten tuoda asiat vanhemmalle ilman, että tämä kokee syyllistyvänsä. Mikäli vanhempi vetäytyy kuoreensa, ei perheen kanssa työskentelystä tule mitään.

hyvin usein lapsen etu ei ole aina ole sen vanhemman etu. se on aina se ristiriita... juurikin se, kun ne edut on niin ristiriidassa niin se, että miten ne asiat sitten tuo sille vanhemmalle ilman, että se

kokee syyllistyvänsä ja vetäytyy kuoreen ja sit ei työskentelystä tuu mitään (H4)

7.3 Perheen kanssa työskentelyn lähtökohdat

Kysyttäessä mikä on tärkeää perheiden ja lasten parissa työskentelystä, esille nousivat perheen kuuleminen ja kohtaaminen. Lisäksi perhetyöntekijät kokivat että on tärkeää olla aidosti läsnä. Perhetyössä kohdataan hyvin erilaisia perheitä. Perhetyöntekijöiden mielestä perheiden ja heidän tapojensa kunnioittaminen on yksi tärkeä lähtökohta.

mä olisin sanonu kaks sanaa: kuuleminen ja kohtaaminen (H4)

ja ehkä se läsnäoleminen, kaikin puolin läsnäoleminen (H2)

toisen ihmisen kunnioittaminen ja semmonen, se on jotenki hirveen tärkeitä (H2)

joskus voi olla vallankin kummallisia kaikennäköisiä arjen virityksiä ja muita, mut jos se toimii perheessä niin ei me lähdetä sinne kääntämään sitä niin kuin neuvolan oppikirjassa sanotaan (H4)

Lisäksi perhetyöntekijät kokivat, että on tärkeää nähdä ihminen tekojensa takana. Usein perheessä saattaa olla vakavaa päihde- tai mielenterveysongelmia, jolloin on tärkeä ymmärtää, että kyse on sairaudesta eikä lähteä syyllistämään vanhempaa. Lisäksi haastavia ovat tilanteet, joissa vanhemmille ei ole omakohtaista kokemusta tai mallia, jonka avulla he pystyisivät arvioimaan lapsensa tilannetta. Perhetyöntekijöiden mukaan perheissä on nähtävissä tietynlaista sukupolvisuutta. Hyvin usein vanhempia on kaltoinkohdeltu lapsena.

täs tulee semmosii ilmiöitä vastaan, mitkä varmaa herättää tunteita ja mitkä niinku... tulee sellasia negatiivisia latauksia nii jotenki kuitenkin nähdä se ihminen niiden tekojen takana, et monestihan se ihminen saattaa olla sitte niin sairas... mut et jotenki nähdä se ihminen hänen toimintansa takana, se on must tärkeitä (H3)

ymmärryksen sen jonkun vanhemman asioihin, vaikka se olis, miten vaikuttais miten kauheelta jotenki, ni säilyttää se inhimillisyyden siitä, ett se tavallaan kohtelee ihmistä niinku arvostavasti ja miten sanoo esimerkiksi kielteisen, vanhemman kannalta kielteisen asian

niinku sillä tavalla, että osaa kertoa sille ihmiselle sen asian sillee kunnioittavasti (H5)

*osissa perheissä se on sellasta yli sukupolvisuutta... ei oo omakoh-
taista kokemusta ei mallia. et he eivät, ihan aidosti eivät pysty arvi-
oimaan sitä lapsen tilannetta. et ne on jotenki tosi haastavia jotenki
et mun mielest sitä on iha hirveen paljon, et vanhempia on kaltoin-
kohdeltu lapsena (H3)*

7.4 Käsi kädessä neuvomista ja tukemista

Perhetyössä tuetaan perheitä heidän omassa ympäristössään. Haastatteluissa nousi esille, että perhetyössä vanhemmuutta tuetaan monin eri keinoin. Usein vanhemmuuden tukeminen on käsi kädessä arjessa neuvomista ja tukemista.

*sit saattaa olla ihan arjen asioita. lapsen vuorokausirytmistä, käsi
kädessä mietitään, et missä kohtaa mättää ja mikä mättää ja lap-
sen kasvatukseen liittyviä juttuja (H4)*

*perhetyöntekijä voi äidin ja lapsen kanssa viedä ihan käytännössä
johonki, et lapsen kanssa voin tehdä tämmöistä... pelkkä keskustelu
ei oo aina hyvä kaikkien kanssa (H5)*

7.5 Sanoittaminen puolin ja toisin

Perhetyöntekijöiden haastattelussa kävi ilmi, että tapaamisilla sanotetaan lasta vanhemmalle tai vanhempaa lapselle. Sanoittaminen on perhetyöntekijöiden mukaan yksi keino saada lapsen näkökulmaa esille, sillä sanoittamalla puhutaan lapsen äänellä vanhemmalle.

*ja paljonhan me tehdää sitä just, et tietyl taval sanotetaan sitä lasta
niille vanhemmille. siis ollaan konkreettisesti lapsen ääni siinä mie-
lessä, että ku tosi monessa perheessään on sit just tätä tällätä vuo-
rovaikutuksellist pulmaa. et jotenki vuorovaikutussuhteet ni se on
jotenki vinoutunu, ne ei oo päässy kehittyty sillee niinku niitten olis
pitäny (H3)*

*sanotetaan sille aikuiselle sitä lapsen maailmaa, mutta myös sano-
tetaan ehkä aikuisen motiiveja ja sitä, et miksi aikuinen ehkä tässä
tilanteessa käyttäytyi juuri näin (H4)*

molemmin puolin sitä sanottamista toiselle (H2)

7.6 Aikuisen voimaantumisen tärkeys

Perhetyöntekijöiden haastattelussa nousi usein esille aikuisen voimaantuminen. Työntekijät kokivat tärkeänä sen, että aikuinen saa voimia ja pystyy taas toimimaan lapsen kanssa. Perhetyössä keskeistä on pohtia yhdessä vanhemman kanssa voimavaroja sekä jaksamista. Haasteellisena kuitenkin koettiin tilanteet, joissa lapsi joutuu pitkään odottamaan vanhempiensa voimaantumista.

tärkein on mun mielestä se voimauttaminen. tai siis en mä oo ennen ymmärtäny ku mä tänne tuln et miten iso asia se on, et ku se aikuinen saa niitä voimia, niin sit sehän pystyy rajaa sitä lasta. et jotenki, et just jos se vanhempi saa itsensä jaloille, niin moni juttu sitte loksahdaakin paikoilleen (H3)

etsitään yhdessä vanhempien kanssa tavallaan niit keinoja, et miten niit omia voimavaroja pystytään niinku lisäämään (H2)

miten pitkään se lapsi siellä pystyy odottamaan niinku aikuisen voimaantumista ja näin... samalla kun sitä aikuista voimaannutetaan niin tietyl taval myös se työskentely pitää kohdistua siihen lapseen, et jotenki sen pitää olla vastavuoroista, jotta se lapsi pystyy siinä olemaan (H3)

Tärkeänä perhetyöntekijät pitivät sitä, että jo hyvin sujuvia asioita nostetaan esille. Perheen motivoimisen kannalta on hyvä selvittää vanhemmalle, etteivät asiat ole niin huonosti. Lisäksi vanhempien omien voimavarojen kartoittaminen sekä niiden vahvistaminen on keskeistä perhetyössä.

löydetään niit asioita, mitkä siellä jo sujuu, mitkä on hyvin ja tuodaan niit esille. joskus vanhemmat voi olla aika toivottomia tilanteessa. et me löydetään joku valopilkku (H4)

mä ite pyrin siihen, et yritän aina sivulauseessa, et ku teil sujuu tää ja huomaat sä, et miten hienosti tää on menny. jotenki sitä prosessia sanottaa sille aikuiselle, et huomaatsä mistä me lähdetii ja mihin me ollaan tultu (H3)

8 PERHETYÖN KEHITTÄMISHAASTEET

8.1 Ajan riittävyys ja ajan jakaminen

Perhetyöntekijät kokivat suurena haasteena ajan vähyyden, joka linkittyi niin lapsen huomioimiseen, osallisuuteen kuin lapsen kanssa työskentelyynkin. Perheen vanhemmat ovat tyypillisesti hyvin tarvitsevia ja vievät paljon perhetyöntekijöiden aikaa. Ajan jakaminen perheenjäsenten kesken koettiin haasteellisena, varsinkin jos perheessä on pieniä lapsia. Perhetyöntekijät toivoivatkin, että aikaa erityisesti lasten kanssa työskentelyyn olisi enemmän. Myös lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä näki ajan riittävyyden haasteena perhetyössä.

meillä pitäis olla enemmän aikaa (H5)

lasten kans varsinki, et olis aina sitä aikaa riittävästi et must jotenki lasten kanssa sen ajan merkitys viel korostuu et ei saa olla kiire, koska lapsi aistii sen ihan tosi hyvin... välil tässä tuntuu eteei sitä aikaa vaan oo riittävästi ja se on semmonen asia, jonka kanssa sitte kamppailee (H2)

varsinki nää 3-6-vuotiaat niin se ajan määrä mikä meillä on, noin kerran viikossa käydään perheessä, niin se, että lapsellekin varataan sitä aikaa et se on aina haastavaa. et ne vanhemmat on hyvin tarvitsevia ja ne ongelmat on sellasia, et niitä pitääkin käydä niiden vanhempien kanssa läpi, mutta sitä lastakin täytyy niinku tavata (H4)

osassa perheessä lapset on omalta osaltaan vetäytyneitä ja toinen ääripää on just se, et hekin on hirveen tarvitsevia ja sit niinku tuntuu et niinku perheeseen menee niin sen ajan jakaminen... (H3)

8.2 Perusperhetyön tueksi ryhmätoimintaa

8.2.1 Vertaistukea vanhemmille

Perhetyöntekijät kokivat, että perhetyössä perheet hyötyisivät vertaistuesta tai muusta ohjatusta ryhmätoiminnasta. Myös lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä koki tarvetta erilaisella päivä- ja ryhmätoiminnalle. Suurin hyöty perheille

olisi vertaistoiminnasta, jos se ei olisi irrallinen osa vaan se muodostaisi yhtenäisen kokonaisuuden peruserhetyön kanssa. Ryhmä voisi olla lisäksi suljettu, sillä siellä käsiteltävät asiat ovat usein herkkiä asioita.

musta moni vanhempi hyötyis paljon vertaistuesta (H3)

juurikin nää meidän vertaistukiryhmät... niist on huutava pula (H4)

must se olis jotenki ihana visio, että kun perhe tulee meille perhetyöhön, et me voitais tehdä iha perus perhetyötä, mut sit ois ihana ku vois sanoo äidille, et tietsä mitä, et meil olis tälläinen ryhmä, et kiinnostaisko ja et se olis meidän tiimin sisällä... taas se et ei monelle luukulle, vaan et tulis niinku yhdestä porukasta ja näin (H3)

päivätoiminta...ryhmätoiminta, vertaisryhmä tai joku toiminta. meilähän on nyt jo mahdollista sellanen vertaisryhmätoiminta näille perheille, jotka on niinku perhetyössä, jos se sattuu olemaan selasia niin voidaan järjestää ryhmässä jotain toimintaa, mut sitä on nyt varmaan vähemmän, et semmonen olis kehitettävä asia (H5)

esimerkiksi meil oli tämmönen äitien hemmottelupäivä, et grillataan, et jotenki ehkä sellasii tilanteita, joissa nää perheet kohtaa toisi-aan... et ihan muutamia perheitä olis iha selkeesti, sanotaan sellasii väsähtäneitä äitejä, jotka niinku varmasti sais hyödyn, mut sen pitäis olla räätälöity semmonen vertaistukiryhmä, missä tietyl tavalla on sitä samaa taustaa, esimerkiksi nyt vaikka masennusta tai uupumusta tai jotain... nimenomaan ohjattua ja varmaan jotenki sellanen suljettu ryhmä, et niinku ne on niin kipeitä asioita sit monelle (H3)

8.2.2 Rauhallinen tila keskustasta

Perhetyöntekijöiden haastattelussa nousi myös esille, että perhetyölle pitäisi saada oma rauhallinen tila kaupungin keskustassa, johon asiakkaiden olisi helppo tulla. Nykyinen perhetyön tila koettiin riittämättömäksi ja kulkeminen sinne haasteelliseksi, sillä se sijaitsee toisella puolella kuntaa.

perhetyö tarvitsisi ehdottomasti lisää tilaa tästä keskustasta, johon vanhemmat voisivat jopa tulla piipahtaa (H4)

et meil on tila, mutta se ei oo täs iha keskustassa ja, et miten perheet niinku pääsee, niin se on aina sitte niinku hankalaa (H2)

8.3 Perhetyön muotojen kehittäminen

8.3.1 Oman tiimin kehittäminen

Sekä perhetyöntekijöiden että lastensuojelun johtavan sosiaalityöntekijän haastattelussa nousi esille, että perhetyön muotoja tulisi kehittää monipuolisemmaksi. Erityisesti toivottiin enemmän mahdollisuuksia toimia oman tiimin sisällä.

pitäis olla enemmän noita välineitä niinku toimia (H5)

ehkä enemmän monipuolisempi arsenaali auttaa perheitä... olis enemmän mahdollisuuksia tän oman tiimin sisällä (H3)

Uusien mahdollisuuksien lisäksi perhetyöntekijät toivoivat, että perhetyön tiimi olisi tulevaisuudessa moniammatillinen. Näin asioihin saisi erilaista näkökulmaa ja löytyisi uudenlaisia ratkaisuja. Hyvänä perhetyöntekijät kokivat jo sen, että jokaisella perhetyöntekijällä on erilainen työhistoria.

ja jotenki sellasta moniammatillisuuttaki...et tulee vähä erilaisii näkökulmia asioihi (H2)

et tän tiimin kasvattaminen siis sikäli mikäli ja sit se, et täs ei olis välttämättä pelkkiä sosionomeja vaan et täs olis terveydenhuollon... ja miksei siis iha toimintaterapeutti. se tuo niinku iha eri näkökantaa siihe, koska nytki huomaa sen, et ku me ollaan erilaisista, meidän työhistoriat on erilaiset, niin se on tosi iso juttu (H3)

8.3.2 Panostamista ennaltaehkäisevään työhön

Kaikki haastateltavat kokivat, että perhetyön haasteena on se, että asiakkaiksi tullaan siinä vaiheessa, kun ongelmia on jo esiintynyt. Työntekijät siis toivoivat enemmän keinoja varhaisempaan puuttumiseen, jolloin perheiden ongelmiin pystyttäisiin helpommin vaikuttamaan. Haastattelussa nousi esille myös, että perhetyön merkitys yhteiskunnassa nousisi paremmin esille ja ennalta ehkäisevään työhön kiinnitettäisiin enemmän huomiota.

niiden perheiden...et he pääsis meidän asiakkaiks pikkusen ennen, aikasemmin ku ne ongelmat on vielä jollain lailla sellasia, et niihin pystyy vaikuttamaan... (H4)

ja minun mielest yks iso osa on, et sitä työtä voitais sitä varhaista työtä tehdä jossai muualla, että siinä pitäis olla enemmän niinku mahdollisuuksia, vois olla matalankynnyksenpaikkoja, mihin ihmiset uskaltais mennä kertomaan niistä asioista ja huolistaan, et niit ei tulis sit tänne saakka. sitä työtä voitais tehdä jo jossai muualla niinku erilaisin menetelmin voitais tehdä jossai esimerkiksi neuvola, päiväkodissa tai sitten vois olla jotai sellasii perheneuvolassa voi olla jotain matalankynnyksen tai yhdistettynä näissä vois olla joku sellanen paikka (H5)

sen ennalta ehkäisevän työn merkitystä ei nähdä ja se on minust iha järkyttävää. tai ei katsota niin pitkälle et nähdään se, et jos nyt halutaan niinku rahallisesti niin ei ajatella niin pitkälle, et mikä se kannattavuus on (H2)

8.3.3 Intensiiviperhetyötäkin tarvitaan

Toisaalta perhetyöntekijöiden mielestä osa perheistä voisi hyötyä puolestaan intensiiviperhetyöstä. Myös lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä piti tärkeänä intensiiviperhetyön kehittämistä.

toisaalta on mietitty intensiiviperhetyötä, että sitäkin tarvitaan (H4)

sitte nää meidän omat kehittämistarpeet ois tämmönen intensiiviperhetyö, mikä vois olla lyhyempi jakso, mut intensiivisempi...vois niinku yhteistyökumppaneitten kans yhdessä tehtävää työtä enemmän, mut siihen tarvittais jo lisää resursseja ja mun mielestä ykkösijalla on se intensiiviperhetyö, jota me joudutaan jossain määrin ostamaan ostopalveluna tällä hetkellä, semmosta lyhytaikasempaa ja sellasta johonki enemmän sit tämmösiin ehkä kriisitilanteisiin (H5)

8.4 Työntekijöiden työssä jaksaminen

Parityöskentely korostui erityisesti työntekijöiden työssä jaksamisen kannalta. Parityöskentely nousi perhetyöntekijöiden haastattelussa esille useamman kerran. Perhetyöntekijät kokivat, että työparilta saa tukea ja neuvoa haastavienkin tilanteiden äärellä. Myös muun työyhteisön tuki nousi esille.

saa muilta sitä palautetta ja tavallaan, et hei ootko sä huomannu, ootko sä ajatellu asiaa niinku tältä näkövinkkeliltä ja, et hei meetkö sä nyt vähän metsään... et saa omalta työparilta ja muilta työkave-reilta niinku sitä semmost... et pystyy peilaamaan sitä omaa työtään (H2)

ilman tätä porukkaa ni en mä jaksais... sit jos mietitään tästä seuraava on sosiaalityöntekijä, mä koen saaneeni hirveen paljon tukea sosiaalityöntekijältä ja siitä sitte eteenpäin meidän esimies, jolta koen saaneeni myös tukea, että jotenki mul sen semmonen tunne, että tääl ei koskaan oo yksin. se mua ainakin auttaa (H3)

kaiken a ja o on se, että tässä työssä nimenomaan se semmonen työyhteisön merkitys korostuu, toki jokaisessa työssä tärkeätä, mutta jotenki tälläsessä työssä työyhteisön merkitys on ihan hurja, et jotenki jaksaa (H2)

Lisäksi kummassakin haastattelussa nousi esille riittävän koulutuksen merkitys. Tärkeänä pidettiin työntekijöiden jatkuvaa lisäkouluttautumista, johon kunta on suhtautunut perhetyöntekijöiden mukaan hyvin myönteisesti.

mä pidän tärkeää, että käy koko ajan koulutuksissa, ettei jämähä johonki... (H5)

uus lastensuojelulaki tuli voimaan, niin kaikki tästä sosiaalitoimessa työssä olevat koulutettiin, pesäpuu koulutti siihen juurikin lapsen näkökulman esiin nostamiseen ja lähestymistapaan, et miten jatkossa kaikki peilataan sitten lapsen kautta ja miten se lapsi on keskiössä ja sit just nää kaikki menetelmät... ennen tätä lakimuutosta perhetyökin oli paljon enemmän keskittyi vanhempiin, et tää on aika tuore juttu, et me tosiaan panostetaan siihen lapsen äänen kuuluvuuteen (H4)

kertaa jotain, niin tulee uusii näkökulmia, et se on joka kerta, et kyl ne hirveen tärkeitä on (H2)

ja siis - kunta kyl ainakin mun mielestä kauheen kivasti suhtautuu tähän koulutukseen, et kun on perusteet ni ja määrärahojen puitteissa ni aika kivasti on päästy (H3)

8.5 Perhetyön tuloksien mittaaminen

Lastensuojelun johtavan sosiaalityöntekijän mukaan perhetyöllä ei ole mitattuja tuloksia. Hänen mukaansa tuloksellisuus tällaisissä asioissa on hyvin vaikeaa ja ristiriitaistakin. Johtava sosiaalityöntekijä nosti esille myös tärkeän seikan, että lastensuojelussa hyvä tulos voi olla esimerkiksi lasten huostaanotto.

meil ei ole tälläsiä mitattuja tuloksia...mut varmaan suurimmassa osassa onnistutaan....et sekin, mikä on sit se hyvä tulos ni siitähän voidaan tässä asiassa voi olla vähä ristiriitaa et voi olla tulos, että lapset huostaan otettiin perhetyön jälkeen, silloin on saatu näkyviin se lapsen asia, lapsen hyvinvointi, lapsen pahoinvointi (H5)

9 TULOSTEN TARKASTELUA

Tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää, miten 3–6-vuotiaan lapsen etu toteutuu lastensuojelun avohuollon perhetyössä. Lapsen etua pidettiin yhtenä perhetyön lähtökohtana sekä tärkeänä lastensuojelua ohjaavana arvona. Perhetyössä saadaan lapsen näkökulmaa hyvin esille, sillä lapsi on mukana työskentelyn eri vaiheissa aina perhetyön aloittamisesta lähtien. Lapsi näkyy perhetyön tavoitteissa siten, että kaikki tavoitteet mietitään lapsen kautta. Lapsen edun näkökulmasta on tärkeää, että lapsi näkyy perhetyön tavoitteissa. Hanna Kiurun tutkimuksen mukaan perhetyö keskittyy usein liikaan vanhempiin. Perhetyössä tulisi kiinnittää enemmän huomiota siihen, ettei vanhemman kanssa työskentely vie tilaa lapsen kanssa työskentelyltä. Perhetyö aloitetaan usein vanhemmuuden tukemiseksi. Kiurun mukaan yksi tapa edistää lapsen näkymistä perhetyössä, on nostaa lapsi esille perhetyön päätöksissä sekä tavoitteissa. (Kiuru 2010, 90–91.)

Tutkimuksessani nousi esille, että lapsi on lastensuojelussa keskiössä, mutta jää perhekeskeisessä perhetyössä helposti vanhempien varjoon. Lisäksi perhetyössä haasteellisena koettiin tilanteet, joissa vanhemmat eivät pysty näkemään tilannetta lapsen näkökulmasta. Vanhemmat eivät ymmärrä oman toiminnan vaikutuksia lapseen. Hyvin usein perhetyössä kohdataan tilanteita, joissa perheen vanhempien tarpeet ovat ristiriidassa lapsen tarpeiden kanssa. Näissä tilanteissa lapsen auttaminen koetaan vaikeana. Myös Myllärniemen mukaan yksi perhetyön keskeinen jännite liittyy ristiriitaan, joka on vanhempien auttamisen ja lasten tarpeiden välillä (Myllärniemi 2007, 84).

Lapsen näkeminen omana yksilönä omine tarpeineen, näyttäytyi haasteena perhetyössä. Perhetyöntekijöiden mukaan perheen vanhempien on usein vaikea ymmärtää, että lapsen tarve on eri kuin heidän tarpeensa. Erityisen haastavia ovat tilanteet, joissa vanhemman on vaikea ymmärtää, että lapsen tarve on eri kuin hänen tarpeensa. Vaikeita ovat myös tilanteet, joissa vanhemmat eivät näe tilannetta lapsen näkökulmasta. Myös Kiurun tutkimuksessa ilmeni, että vanhemmilla on vaikeuksia ymmärtää lapsilähtöistä näkökulmaa perhetyössä. Kiurun tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että työntekijöiden mielestä vanhemmilta

puuttuu usein kyky nähdä asioista lapsen näkökulmasta. Lisäksi työntekijät kokivat, että usein vanhemmilta puuttuu kyky ymmärtää, että lapset ovat omia yksilöitä, joilla on omat erilliset tarpeet. (Kiuru 2010, 67.)

Ajan jakaminen lapsen ja vanhempien välillä koettiin suurena haasteena, sillä viikoittainen aika koettiin hyvin vähäiseksi. Haastatteluista ilmeni, että mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä tärkeämmäksi nousee perhetyöntekijän rooli. Perhetyöntekijät kokivatkin olevansa lapsen ääni aivan konkreettisesti, sillä pienellä lapselle ei ole vielä valmiuksia tuoda mielipiteitään esille. Myös Kiurun tutkimuksessa ilmeni, että työntekijät ottavat työskentelyssä huomioon aina lapsen iän ja kehitystason. Työntekijät kokivat, että vaikeista asioista on vaikea puhua lapsille, erityisesti kun kyseessä on pieniä lapsia. (Kiuru 2010, 70.)

Tutkimuksessani ilmeni, että lapsen huomioiminen ja lasta osallistava työskentely edellyttää ajan antamisen lisäksi myös kiinnostuneisuutta työntekijältä. Perhetyöntekijän tulee olla siis aktiivinen ja osoittaa kiinnostusta lapseen ja tämän arkeen. Keskeisiksi menetelmiksi lapsityöskentelyssä nousivat tavalliset lapsen arjen toiminnot, kuten ulkoilu, piirtäminen ja leikki. Myös Kiurun (2010) tutkimuksessa nousi esille samoja asioita. Kiurun tutkimuksen mukaan perhetyössä korostui lapsen kanssa yhdessä tekeminen, esimerkiksi ulkoilu, pelaaminen ja leikkiminen. (Kiuru 2010, 75.)

Toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, miten perhetyöllä tuetaan vanhemmuutta. Tutkimuksessa ilmeni, että vanhemmuutta tuetaan perhetyössä hyvin eri tavoin ja vanhempien tukeminen on keskeistä myös lapsen auttamisen kannalta. Keskeisiksi menetelmiksi nousivat vanhempien kanssa keskustelu ja arjessa tukeminen ja käsikädessä ohjaaminen. Perhetyön lähtökohtana koettiin perheen arvostava ja kunnioittava kohtaaminen sekä läsnäolo. Perheen motivoiminen työskentelyyn on keskeistä perhetyön tuloksellisuuden kannalta. Myllärniemen mukaan perheen motivoituminen työskentelyyn on keskeinen edellytys perhetyön onnistumiselle. Lastensuojelussa perheen motivoiminen, suostuttelu ja velvoittamisen raja on Myllärniemen mukaan häilyvä. (Myllärniemi 2007, 83.)

Tutkimuksessa nousi usein esille aikuisen voimaantuminen. Aikuisen voimaantuminen nähtiin hyvin keskeisenä koko perheen kuntoutumisen kannalta, sillä kun aikuinen saa voimia, hän jaksaa taas toimia lapsen kanssa. Johanna Hurtigin tutkimuksessa käsiteltiin tihkuvan auttamistavan mallia, joka perustuu siihen, että lapsen ongelmat ja tarpeet ovat yhteydessä perheeseen ja vanhempiin. Lisäksi lapsen auttamisen nähdään olevan tarkoituksenmukaisinta auttamalla vanhempia ja vanhempien hyötyessä lapsikin hyötyy. (Hurtig 2003, 37.) Tutkimuksessani kävi kuitenkin ilmi, että lapsia pitää tavata erikseen siitä syystä, että lapsen tarpeet eroavat vanhempien tarpeista. Perhetyö ei myöskään saa keskittyä liiaksi vanhempien tukemiseen.

Kolmantena tutkimuskysymyksenäni oli selvittää perhetyön kehittämishaasteita lapsen edun näkökulmasta. Perhetyöntekijät kokivat, että suuri haaste perhetyössä on aika ja sen jakaminen perheenjäsenten kesken. Asiakasperheiden vanhemmat ovat usein hyvin tarvitsevia ja heidän ongelmansa vaikeasti ratkotavissa, jolloin vähäisen ajan jakaminen on vaikeaa perheenjäsenten kesken. Perhetyöntekijät kokivat, että aikaa pitäisi olla lisää erityisesti lapsille.

Tutkimuksessa selvisi, että kunnassa tarvittaisiin vertaisryhmä- ja päivätoimintaa perhetyön asiakasperheille. Haastateltavat kokivat, että osallistavasta toiminnasta hyötyisivät monet asiakasperheet, erityisesti väsyneet yksinhuoltajaäidit. Vaikka vertaisryhmätoiminnasta voisi hyötyä moni perhetyön asiakasperhe, ei toiminta saavuttaisi kaikkia perheitä. Perhetyöntekijöiden mukaan monesti asiakasperheiden kynnyksellä mennä esimerkiksi perhekahvilaan on hyvin suuri. Vertaisryhmä- ja päivätoiminta edellyttäisivät lisäksi toimivan tilan kunnan kustannuksella, jonne perheiden olisi helppo tulla. Toimivan rauhallisen tilan saaminen nousikin yhdeksi kunnan perhetyön kehittämistarpeeksi.

Tutkimuksesta ilmeni, että työntekijöillä pitäisi olla enemmän mahdollisuuksia ja keinoja oman tiimin sisällä. Perhetyön tiimin toivottiin olevan tulevaisuudessa moniammatillinen. Perhetyössä asiakasperheet ovat erilaisia ja usein perheenjäsenten avun tarve on erilainen. Moniammatillisuus voisi tuoda uusia näkökulmia sekä vahvistaa perhetyön tiimin omaa osaamista. Heinon selvityksen mukaan erityisesti lasten auttaminen ja tarpeisiin vastaaminen edellyttää jous-

vaa, monialaista ja yli ammatillisten rajojen menevää työkäytäntöä (Heino 2008, 64). Erityisen haasteelliseksi lapsen huomioiminen koettiin tilanteissa, joissa perheen vanhemmat ovat hyvin tarvitsevia. Vanhemmat tarvitsisivat paljon tukea ja usein monen eri viranomaistahojen tukea, jolloin moniammatillisen yhteistyön sekä verkostoyön merkitys korostuu. Tarvitsevien vanhempien auttaminen edellyttää myös perhetyökäytäntöjen sekä palvelujen tarkempaa kohdistamista. Sekä Heino että Myllärniemi puhuvat selvityksissään kotipalvelusta ja perhetyöstä sekä niiden välisestä työnjaosta. Kuntien perinteistä kotipalvelua on vähennetty ja perhetyön resursseja kohdennetaan enemmän lastensuojelun vaativaan perhetyöhön. Perheille ei ole kotipalvelun vähentämisen vuoksi tarjolla konkreettista apua. Heino ehdottaakin selvityksessään, että kotipalvelua lisätäisiin kunnissa jatkossa. (Heino 2008, 63; Myllärniemi 2007, 88–89.) Kotipalvelun lisääminen sekä ennaltaehkäisevään perhetyöhön panostaminen voisi vähentää asiakasmäärää lastensuojelun avohuollon perhetyössä, jolloin lapsen näkökulmaa saataisiin enemmän esille. Myös tarvitsevien vanhempien auttaminen voisi näin helpottaa.

Tutkimuksessa korostui sekä ennaltaehkäisevä perhetyö ja varhainen puuttuminen. Perhetyöntekijät toivoivat, että perheiden tilanteisiin pystytäisiin vaikuttamaan hieman aiemmin. Lastensuojelun avohuollon perhetyö on pitkälti korjaavaa lastensuojelutyötä. Perheiden ongelmiin pitäisi päästä puuttumaan varhaisemmassa vaiheessa, jotta ongelmat eivät pääsisi niin pahoiksi. Hurtigin mukaan lastensuojelutyössä ollaan usein avun tarpeeseen nähden liian myöhään liikkeellä. Vain välittömimmin apua tarvitsevat lapset pääsevät avun piiriin. (Hurtig 2003, 79.)

Tutkimuksessa korostui lastensuojelun työntekijöiden koulutuksen merkitys. Myös aiempi työkokemus koettiin hyvänä työn tukena. Kaikki haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että lastensuojelussa kouluttaudutaan jatkuvasti. Sosionomi (AMK)-tutkinto toimii hyvänä pohjana, mutta lisäkoulutusta pidettiin hyvin tärkeänä. Positiivisena perhetyöntekijät kokivat sen, että kunta on koulutusmyönteinen. Lastensuojelun työntekijöiden jatkuva kouluttautuminen lisää ja laajentaa työntekijöiden osaamista, joten lisäkoulutuksissa käyminen on perusteltua. Lastensuojelun työntekijöiden työssä jaksaminen koettiin pääosin hyvänä, vaik-

ka lastensuojelussa kohdataan haastavia perheitä ja tilanteita. Työyhteisön merkitys koettiin tärkeänä juuri työssä jaksamisen kannalta. Myös parityöskentely koettiin toimivana ratkaisuna, sillä se antaa paljon enemmän mahdollisuuksia. Parityöskentely mahdollistaa esimerkiksi toisen työntekijän keskittymisen vanhempaan ja toisen lapseen.

Lastensuojelun avohuollon perhetyön tuloksista ei ollut kunnassa tutkimuksen toteutuksen aikaan kerättyä tietoa. Lastensuojelun johtavan sosiaalityöntekijän mukaan perhetyöstä ei ole saatavana mitattuja tuloksia. Mielestäni kunnan avohuollon perhetyön tuloksellisuutta olisi kuitenkin hyvä mitata, jotta sitä pystyttäisiin kehittämään enemmän asiakkaiden tarpeisiin vastaavaksi.

10 POHDINTA

Tutkimus osoittaa, että lapsen edun huomioiminen perhetyön eri työskentelyn vaiheissa on haasteellista. Perhetyössä tarvitaan ehdottomasti lisää aikaa, jotta lapsen näkökulmaa saadaan paremmin esille. Myös huolen puheeksiottaminen sekä varhainen puuttuminen on keskeisiä, jotta perheiden ongelmat eivät pääsisivät niin pahoiksi. Kotipalvelun lisääminen kunnissa sekä ennaltaehkäisevän työn lisääminen neuvolassa ja päiväkodissa voisivat tukea niitä perheitä, jotka tarvitsevat tukea ja ohjausta arjen asioissa. Perhetyön eri muotojen kehittäminen on keskeinen haaste lastensuojelun perhetyössä. Tutkimuksessa ilmeni, että sekä ennaltaehkäisevää että intensiiviperhetyötä tarvitaan. Koska perheet ja heidän ongelmansa ovat hyvin erilaisia, tarvitaan erilaisia työmuotoja ja työmenetelmiä.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia lapsen edun toteutumista lasten ja vanhempien näkökulmasta. Myös jatkotutkimus lapsilähtöisistä menetelmistä perhetyössä voisi olla tarpeellinen lapsen äänen esiin nostamisen kannalta. Tutkimuksessani nousi esille ennaltaehkäisevä perhetyö, johon ei panosteta haasteltavien mukaan riittävästi. Uskoisin, että lastensuojelussa panostaminen ennaltaehkäisevään työhön on kannattavampaa kuin lastensuojelun korjaava työ. Jatkotutkimus ennaltaehkäisevästä perhetyöstä ja sen asemasta lastensuojelussa olisi mielestäni tarpeellinen.

10.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut kulkevat aina yhdessä. Tutkija kohtaa jo tutkimusta aloittaessaan seuraavan eettisen kysymyksen: mitä tutkimuksessa tutkitaan ja miten tutkimuksen aihe valitaan. (Tuomi 2007, 143–144.) Eettisyys on kulkenut koko ajan mukana opinnäytetyössäni. Opinnäytetyöni aihe nousi omasta kiinnostuksesta lastensuojelun perhetyötä kohtaan. Syksyn 2009 työharjoittelu lastensuojelun sijaishuollossa herätti kysymyksen lapsen edusta ja sen huomioimisesta lastensuojelussa. Lopullinen aihe opinnäytetyölleni muokkautui yhdessä kunnan perhetyöntekijöiden kanssa. Opin-

näytetyöni aihe on mielestäni ammatillisesti tärkeä sekä mielenkiintoinen. Lisäksi aihe on ajankohtainen, sillä lapsen etu on noussut julkiseen keskusteluun viime vuosina. Opinnäytetyöprosessin alussa pohdin tarkasti, mihin tutkimuksessani pyrin ja millaiset tutkimuskysymykset opinnäytetyölleni asetan. Pyrin pitämään koko ajan keskiössä lapsen ja lapsen edun. Laadullisessa tutkimuksessa tärkein luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. Luotettavuuden arviointi koskee siis koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 1998, 210.) Olen pyrkinyt alusta asti perustelemaan tekemiäni ratkaisuja sekä pohtimaan niitä eettiset seikat mielessä pitäen. Lisäksi olen ymmärtänyt salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden tärkeyden ja noudattanut niitä koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Tutkimuksen yksi onnistumisen edellytyksistä oli, että kaikki kunnan perhetyöntekijät osallistuvat tutkimukseen. Muutoin tutkimuksen kohdejoukko olisi jäänyt kovin pieneksi. Eskolan ja Suorannan mukaan laadullisessa tutkimuksessa keskitytäänkin usein pieneen määrään tapauksia ja tarkastellaan niitä mahdollisimman tarkasti. Tärkein kriteeri aineiston tieteellisyyden kannalta ei olekaan sen määrä vaan laatu. (Eskola & Suoranta 1998, 18.) Koska tutkimukseen osallistunut kunta oli pieni ja osallistuneet näin ollen tunnistettavissa, päätin jättää kunnan nimen mainitsematta lopullisessa opinnäytetyössä. Samasta syystä en esitellyt kuntaa opinnäytetyössä enkä liittänyt saamaani tutkimuslupaa liitteeksi.

Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu se, että tutkijan tulee selvittää tutkimukseen osallistuville tutkimuksen tavoitteet, menetelmät sekä mahdolliset riskit. Tutkimukseen osallistuminen on ehdottomasti oltava vapaaehtoista ja tutkijan on varmistettava, että kaikki osallistujat tietävät, missä tutkimuksessa on kyse. (Tuomi 2007, 144–145.) Olin useaan otteeseen yhteydessä kaikkiin haastateltaviin sähköpostilla. Ensimmäisissä viesteissä esittelin itseni ja opinnäytetyöni aiheen sekä sen tavoitteet. Ennen haastatteluja kävin tutustumassa kunnan perhetyöhön. Tutustumiskäyntejä olisi voinut olla useampiakin, mutta jo yhdellä kerralla saimme esittää toisillemme kysymyksiä. Tutustumiskäynnillä perhetyöntekijä ehdotti perhetyöntekijöiden haastattelun toteuttamista ryhmässä. Samalla tapaamisella toimitin kaikille haastateltaville saatekirjeet (LIITE 2), joissa kerroin enemmän opinnoistani ja suuntautumisestani lapsiin, nuoriin ja perheisiin. Saatekirjeessä kerroin tietoa opinnäytetyöstäni sekä sen tavoitteista. Saatekirjeessä

korostin, että tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kirjeessä mainitsin myös, että haastattelut nauhoitetaan ja haastatteluaineisto tuhoetaan asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua. Saatekirjeen mukana lähetin teema-haastattelurungon, jotta haastateltavat voisivat tutustua siihen ennen haastatteluja.

Valmistauduin huolellisesti haastatteluihin muun muassa lukemalla ja viimeistelemällä haastattelurunkoja. Tarkistin lisäksi haastattelunauhurin toimivuuden useaan otteeseen. Tein haastattelujen aikana muistiinpanoja, jotta saatu tieto ei olisi muistini varassa, mikäli nauhoitus olisi jostain syystä epäonnistunut. Haastattelut toteutettiin haastateltaville tutuissa ympäristöissä, heidän omissa työtiloissaan. Haastatteluympäristö oli kummassakin haastattelussa rauhallinen eikä häiriötekijöitä ollut. Perhetyöntekijöiden ryhmähaastattelussa puhelin soi kerran ja ohjautui vastaajaan. Puhelimen soiminen ei vaikuttanut haastattelutilanteeseen mitenkään, vaan haastattelu jatkui normaalisti.

Haastattelutilanteet olivat molemmat luonnollisia eikä tunnelma ollut lainkaan vaivautunut, pikemminkin innostuneen jännittynyt. Pyrin olemaan haastatteluisa lähinnä kyselijän roolissa. En johdatellut kysymyksiä enkä juuri kommentoinut keskustelua. Keskustelu oli dialogista ja vuorovaikutuksellista. Ryhmähaastattelussa kaikki osallistuivat keskusteluun tasapuolisesti. Vähemmän aikaa perhetyössä olleet sijaiset olivat välillä vähemmän äänessä, kun taas pidemmän työkokemuksen omaavat pitivät pidempiä puheenvuoroja ja kertoivat enemmän asiakastilanteisiin liittyvistä esimerkkitapauksista. Yksilöhaastattelu oli luonteeltaan erilainen kuin ryhmähaastattelu, sillä yksilöhaastattelussa olin aktiivisempi osapuoli. Kuten ryhmähaastattelussa, myös yksilöhaastattelussa pyrin välttämään johdattelevia lausahduksia tai kysymyksiä.

Tutkimuksessa on keskeistä arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen arviointiin liittyvä keskeinen käsite on validius eli pätevyys. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä on tarkoituskin mitata (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231.) Teemahaastattelu osoittautui sopivaksi menetelmäksi laadullisen tutkimuksen tiedonkeruuseen joustavuuden vuoksi. Tekeväni teemahaastattelurunko toimi haastattelussa hyvänä apuna ja muistilistana.

Kokonaisuudessaan sain molemmista haastatteluista kattavan tutkimusaineiston. Mikäli jotain voisi muuttaa, olisin muokannut teemahaastattelurunkoa vieläkin selkeämmäksi. Haastattelurungon teemat olivat laajoja ja osan teemoista olisi voinut yhdistää. Tutkimuksessa keskeisin teema oli lapsen etu, jota olisin voinut korostaa vieläkin enemmän.

Toinen tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite on reliaabelius, joka tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Tutkimuksen luotettavuutta myös parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Aineiston tuottamisen olosuhteet on selostettava totuudenmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–232.) Olen pyrkinyt selostamaan mahdollisimman tarkasti ja selkeästi, miten olen tutkimukseni toteuttanut. Lisäksi olen kiinnittänyt huomiota haastattelutilanteeseen. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 232) mukaan tutkimuksen luotettavuuden kannalta onkin keskeistä kuvata haastattelututkimuksen olosuhteista ja paikoista, joissa aineisto kerättiin. Samoin keskeistä on mainita haastatteluihin käytetty aika, häiriötekijät sekä tutkijan oma arviointi haastattelutilanteesta.

Tutkimuksen luotettavuutta parantaa myös tulosten tulkinta, joka vaatii tutkijalta kykyä saattaa tuloksia teoreettisen tarkastelun tasolle. Tutkijan tulee perustella tehtyjä tulkintoja sekä johtopäätöksiä. Tutkimustuloksia voi rikastuttaa sitaateilla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 233.) Olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimuksen tuloksia mahdollisimman selkeästi sekä käyttänyt selostuksen tukena suoria lainauksia. Lisäksi pyrin perustelemaan tekemiäni johtopäätöksiä. Mielestäni tutkimuksen luotettavuutta parantaa myös se, että käytin materiaalina ainoastaan luotettavia ja uusia lähteitä. Etsin tietoa eri lähteistä, kuten kirjallisuudesta, ammattilehdistä sekä Internetistä. Löysin lisäksi luotettavia tieteellisiä englanninkielisiä lähteitä, joita pystyin hyödyntämään. Pyrin olemaan opinnäytetyöprosessin alusta lähtien hyvin lähdekriittinen. Suosin tuoreita tutkimuksia, artikkeleita sekä teoksia ja pyrin välttämään liian monia Internet-lähteitä. Luotettavien lähteiden poimiminen osoittautuikin yllättävän haasteelliseksi tehtäväksi, sillä lastensuojelusta ja perhetyöstä on saatavilla runsaasti tietoa.

Tutkimukseen osallistuneet toivoivat, että he saavat lukea opinnäytetyöni ennen sen painoon menoa. Mielestäni se oli hyvä tilaisuus saada kommentteja ja muutosehdotuksia tutkimukseen osallistuneilta. Valmis opinnäytetyö luovutetaan kunnan perhetyöhön, jossa se voi toimia apuna perhetyön kehittämisessä. Lisäksi opinnäytetyöni on yksi työväline, jonka kautta lastensuojelun työntekijät voivat reflektoida omaa työtään. Lisäksi opinnäytetyöni toimii hyvänä tietona uudelle perhetyöntekijälle sekä muille sosiaalialan ammattilaisille ja opiskelijoille.

10.2 Oman kasvun ja kehittymisen pohdinta

Olen mielestäni kehittynyt ja kasvanut ammatillisesti hyvin paljon opinnäytetyöprosessin myötä. Olen opinnäytetyöni kautta perehtynyt laadullisen tutkimuksen lähtökohtiin, tiedonkeruumenetelmään ja laadullisen aineiston käsittelyyn sekä analysointiin. Opinnäytetyö tarjosi minulle ainutlaatuisen mahdollisuuden syventää tietämystä lapsen edusta ja sen toteutumisesta lastensuojelun avohuollon perhetyössä. Koen oppineeni paljon uutta lastensuojelusta, perhetyöstä sekä lapsen edusta. Mielestäni nämä teemat ovat ammatillisesti tärkeitä ja ajankohdaisia, ja siksi koen tehneeni sekä itseä että työelämätahoa hyödyttävän opinnäytetyön. Opinnäytetyö vastaa mielestäni hyvin sen päätavoitettaan. Työn tavoitteena oli saada tietoa pienen lapsen edun toteutumisesta lastensuojelun perhetyössä. Oppimastani on varmasti hyötyä itselle tulevaisuudessa työelämässä. Keskityin tutkimuksessani erityisesti varhaiskasvatusikäisiin eli 3–6-vuotiaisiin lapsiin, sillä tavoittelen sosionomi (AMK) - tutkinnon lisäksi lastentarhanopettajan virkakelpoisuutta. Koen saaneeni opinnäytetyöni kautta tietoa lapsilähtöisyydestä, lapsen huomioimisesta sekä lapsen edusta ja uskon, että oppimastani on hyötyä lasten ja perheiden kanssa tehtävässä työssä.

Opinnäytetyöni oli yli kaksivuotinen prosessi, jonka aikana opin myös suunnittelemaan omaa ajankäyttöäni. Opinnäytetyöni eteni aikataulussaan ja minulla säilyi kiinnostus tutkimukseen koko prosessin ajan. Opinnäytetyöni aihe on ammatillisesti tärkeä ja hyvin mielenkiintoinen, mikä osaltaan edisti oppimistani. Olen tyytyväinen ratkaisuuni tehdä opinnäytetyö yksin, sillä aikataulujen yhteensovitt-

taminen toisen opiskelijan kanssa olisi ollut haasteellista. Opinnäytetyöstä olisi varmasti tullut erilainen, mikäli olisin tehnyt työn parin kanssa. Välillä toisen näkökulman saaminen olisi ollut tarpeen. Olen kuitenkin hyödyntänyt koulun tarjoaman opinnäytetyön ryhmä- ja yksilönohjauksen, joissa olen saanut asioihin toista näkökulmaa. Myös muiden opiskelijoiden antama vertaistuki ja palaute ovat olleet suuri apu opinnäytetyöprosessin aikana.

Mikäli jotain olisi voinut tehdä toisin, olisin voinut harkita viimeisen työharjoittelun suorittamista perhetyössä. Olisin voinut päästä tutkimuksessa vieläkin syvemmälle ja saada tutkimuksesta enemmän irti. Päädyin kuitenkin toisenlaiseen ratkaisuun ja suoritin viimeisen harjoittelun päiväkodissa. Tosin asemani tutkijana olisi varmasti ollut toisenlainen, mikäli tutkittavat olisivat olleet minulle entuudestaan tuttuja. Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi on ollut hyvin opettavainen ja hyödyllinen kokemus.

LÄHTEET

- Araneva, Mirjam 2001a. Lastensuojelulain muutostarpeet. Teoksessa Maritta Törrönen (toim.). Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Helsinki: Pelastakaa lapset, 108–127.
- Araneva, Mirjam 2001b. Lapsen oikeuksien yleissopimus. Teoksessa Maritta Törrönen (toim.). Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Helsinki: Pelastakaa lapset, 100–107.
- Bardy, Marjatta 2001. Huoli lapsuudesta ja vanhemmuudesta. Teoksessa Marjatta Bardy; Minna Salmi & Tarja Heino. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen Raportteja 263/2001. Helsinki: Stakes, 13–19.
- Eskola, Jari & Suoranta Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–58.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino 2010. From welfare to illfare: public concern for Finnish childhood. Teoksessa Hannele Forsberg ja Teppo Kröger. Social work and child welfare politics. Through Nordic lenses. Bristol: Policy Press, 47–64.
- Heino, Tarja 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämissuhteet: selvitys lastensuojelun kehittämissuhteille. Stakesin työpapereita 9/2008. Viitattu 14.4.2011. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T9-2008-VERKKO.pdf>
- Heino, Tarja; Berg, Kristiina & Hurtig, Johanna 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys: lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki: Stakes.
- Helminen, Jari 2006. Onnen kehto vai kurjuuden alho? Suomalaisten lapsiperheiden arjen kurjistumisesta. Teoksessa Jari Helminen (toim.).

- Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–36.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44.
- Hurtig, Johanna 2003. Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2007. Perheen parhaaksi: perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kettunen Terttu; Ihalainen, Jarmo & Heikkinen, Hannele 2001. Monimuotoinen sosiaaliturva. Helsinki: WSOY.
- Kiuru, Hanna 2010. Lapsen etu on se, mikä meitä ohjaa. Lapsilähtöinen työskentely perhekeskeisessä lastensuojelun perhetyössä. Sosiaalityön tutkimuslaitos. Sosiaalialan pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 27.3.2011. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu04284.pdf>
- Kuronen, Marjo & Lahtinen, Pia 2010. Supporting families: The role of family work in child welfare. Teoksessa Hannele Forsberg ja Teppo Kröger. Social work and child welfare politics. Through Nordic lenses.. Bristol: Policy Press, 65–81.
- Lastensuojelulaki 2007/417, 13.4.2007. Viitattu 9.9.2009
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lastensuojelun käsikirja 2008. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. Viitattu 9.2.2010 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/arvojaperiaatteet/>
- Mikkola, Matti 2004. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Anna-Maija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 77–84.
- Myllärniemi, Annika 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytännönä: jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Soccan ja Heikki Waris-instituuttin julkaisusarja. Viitattu 14.4.2011.

http://www.socca.fi/files/108/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikayt_antona.pdf

- Nätkin, Ritva & Vuori, Jaana 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Teoksessa Ritva Nätkin (toim.) & Vuori, Jaana. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 7–38.
- Pulkkinen, Lea 2002. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.). Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus, 14–29.
- Reijonen, Mikko 2005. Mitä työtä se perhetyö oikein on? Ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa Mikko Reijonen (toim.). Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus, 7–15.
- Reijonen, Mikko 2009. Lasten osallisuus. Sosiaaliportti – lastensuojelun käsikirja. Viitattu 23.3.2010 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>
- Räty, Tapio 2004. Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Anna-Maija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 85–104.
- Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Rönkä, Anna, Malinen, Kaisa & Lämsä, Tiina 2009. Pikkulapsiperheiden arjen paletti. Teoksessa Anna Rönkä, Kaisa Malinen ja Tiina Lämsä (toim.). Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–19.
- Saarnio, Tuula 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Anna-Maija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 240–255.
- Salo, Ulla-Maija 2010. Lapset, politiikka ja yhteiskunnallinen osallistuminen. Kasvatus 41 (5), 419–431.
- Sinko, Päivi 2001. Lastensuojelu, juridisoituminen ja lapsen oikeudet. Teoksessa Maritta Törrönen (toim.). Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Helsinki: Pelastakaa lapset, 128–150.

- Suomen virallinen tilasto 2010. Perheet – verkkojulkaisu. Tilastokeskus. Viitattu: 23.2.2011 http://tilastokeskus.fi/til/perh/2009/perh_2009_2010-05-28_tie_001_fi.html.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009. Lastensuojelu 2008. Viitattu 27.1.2010 http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.
- Vilén, Marika; Seppänen, Paula; Tapio, Nina & Toivanen Riikka (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä: menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista i.a. Unicef.fi. Viitattu 19.1.2011 http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf

LIITE 1: Teemahaastattelurunko

TAUSTATIEDOT

- syntymävuosi
- koulutus
- ammattinimike
- työkokemus
- kerro omin sanoin perhetyöstä ja työnkuvastasi
- kerro mikä tärkeää perheiden ja lasten kanssa tehtävässä työssä

1. LAPSEN ETU PERHETYÖSSÄ

Lapsen etu käsitteenä

- miten koet lapsen etu käsitteen
- kuvaile miten lapsen etu näyttäytyy työssäsi
- mitä haasteita se tuo työhön
- miten toimit, että lapsen etu toteutuu
- mitä voisi tehdä toisin, jotta toteutuisi paremmin
- millaisissa tilanteissa lapsen edun toteutuminen on vaikeaa

Lapsen kohtaaminen

- miten kohtaat 3-6 – vuotiaan lapsen
- mitä kaikkea tulee huomioida
- mitä menetelmiä käytetään, miksi juuri niitä?

Lapsen huomioiminen

- miten huomioit lapsen
- milloin lapsen huomioiminen vaikeaa
- miten lapsen näkökulman huomioiminen vaikuttaa työhösi
- mitä voisi tehdä toisin, jotta huomioisit lapsen paremmin

Lapsen osallisuus

- mitkä työmenetelmät edistävät lapsen osallisuutta, mitkä eivät
- miten toimit, että lapsi on osallinen omassa asiassaan
- mitä lapselle kerrotaan, mitä ei
- miten lasta kuullaan
- miten lapsen läsnäolo näkyy perhetyön tavoitteissa

Lapsen kanssa työskentely

- mistä lähdetään liikkeelle
- mitä lapsen kanssa tehdään, menetelmät
- mikä tekee työskentelystä haastavaa

2. VANHEMMUUDEN TUKEMINEN

- nykypäivän haasteet vanhemmuudessa
- miten näyttäytyy perhetyön arjessa
- kuvaile omaa perhekäsitystäsi, miten vaikuttaa työhön
- millaisille perheille perhetyö on sopiva tukimuoto
- erottuvatko lapsen tarpeet vanhempien tarpeista
- miten vanhemmuutta tuetaan, työmenetelmät

3. PERHETYÖN KEHITTÄMINEN

- kerro jokin onnistunut tilanne, jossa lapsen etu on toteutunut erityisen hyvin
- kerro jokin tilanne, jossa lapsen etu on jäänyt täysin pimentoon
- miten vanhemmuutta voisi tukea enemmän, työmenetelmät
- kerro millaisena näet tulevaisuuden perhetyön, mitä pitäisi kehittää

Koulutuksen ja osaamisen kehittäminen

- kuvaile omia valmiuksia toimia lasten ja perheiden kanssa
- arvioi saamaasi koulutusta, koetko tarvitsevasi lisäkoulutusta
- kuvaile omaa työssä jaksamistasi
- kerro mikä työssä on haastavinta
- millainen on hyvä perhetyöntekijä

LIITE 2: Saatekirje

HEIDI KURKI

-
-
-

14.5.2010

-
Lastensuojelu/Perhetyö

HYVÄ LASTENSUOJELUN TYÖNTEKIJÄ!

Esittely

Olen sosionomiopiskelija Diakonia-ammattikorkeakoulusta Helsingistä. Olen aloittanut opintoni tammikuussa 2008 ja tarkoitukseni on valmistua kesäkuussa 2011. Teen opinnäytetyötä aiheesta, miten 3–6-vuotiaan lapsen etu toteutuu lastensuojelun avohuollon perhetyössä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää - kunnan lastensuojelun avohuollon perhetyöntekijöiden ja lastensuojelun johtavan sosiaalityöntekijän näkökulmasta, miten lapsen etu toteutuu perhetyössä. Lisäksi tavoitteena on selvittää, miten perhetyö tukee vanhemmuutta. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda myös esille keskeisiä perhetyön kehittämishaasteita.

Tutkimusasetelma

Tutkimuksen lähestymistapa on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimuksen kohderyhmänä on neljä perhetyöntekijää sekä johtava sosiaalityöntekijä - kunnasta. Tiedonkeruumenetelmänä käytän teemahaastattelua. Teemahaastattelu on haastattelu, joka etenee teemoittain. Haastattelut kestävät noin tunnin. Haastattelut nauhoitetaan ja haastattelunauhat tuhotaan asianmukaisesti työn valmistuttua. Tutkimusaineisto käsitellään luottamuksellisesti eikä haastateltavien henkilöllisyys paljastu missään tutkimuksen vaiheessa. Saatua tutkimusaineistoa käytetään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, mutta toivottavaa. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa niin - kunnalle kuin sen lastensuojelun ammattilaisillekin. Tutkimukseen osallistumalla olette mukana kehittämässä - perhetyötä.

Aikataulu

Tarkoitukseni on toteuttaa haastattelut vuoden 2010 touko- ja kesäkuun aikana. Tutkimuksen tulokset raportoin kesän ja syksyn 2010 aikana. Tarkoitukseni on saada opinnäytetyö valmiiksi kevään 2011 aikana. Voin halutessanne lähettää valmiin opinnäytetyön Teille työn valmistuttua. Olen myöhemmin teihin yhteydessä haastattelujen ajankohdasta. Ohessa teemahaastattelurunko, johon on hyvä tutustua muutama noin viikko ennen haastattelua.

Ystävällisin terveisin,

Heidi Kurki
sosionomiopiskelija